OPENNESS
LEADERSHIP
HONESTY
ΠΕΡΙΚΛΗΣ
OBJECTIVITY
INTEGRITY
SELFLESSNESS

Æ±Ýã µ³Ý ¿ §µ³ó Ñ³ë³ñ³ ÏáõÃÛáõÝÁ¦: ´³ó Ñ³ë³ñ³ ÏáõÃÛáõÝÁ »ÉÝáõÙ ¿ ³ÛÝ µ³ÝÇó, áñ áã áù ×ßÙ³ñ ï áõÃÛ³Ý Ù»Ý³ßÝáñÑ ãáõÝÇ: ø³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ³Ï ï Çíáñ»Ý ùÝÝ³ñÏ»É Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝÁ ¨ »ñÏñÇ ³å³·³ ÏáõñëÁ: ²½³ ï áõÃÛáõÝÁ Ó»éù ¿ µ»ñáõÙ ³é³í»É ÉÇ³ñÅ»ù ¹ñë¨áñáõÙÝ»ñ, ë³Ï³ÛÝ ÃáõÛÉ»ñÝ áõ ³Õù³ ï Ý»ñÁ · ï ÝíáõÙ »Ý å³ßï å³Ýí³Í íÇ×³ÏáõÙ: ²å³Ñáí-í³Í »Ý ËáëùÇ ³½³ ï áõÃÛ³Ý ¨ Ñ³í³ùÝ»ñÇ ³½³-ï áõÃÛ³Ý Çñ³í³µ³Ý³Ï³Ý»ñ³ßËÇùÝ»ñÁ:

ÜÙ³Ý Ñ³ë³ñ³ ÏáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ³Ù»Ý¨ÇÝ ¿É ëáëÏ Ñ³ëáõÝ ÅáÕáíñ¹³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ µ³Ë ï³µ³ÅÇ-ÝÁ ã»Ý: ¸ñ³Ýù Ï³ñáÕ »Ý ÉÇÝ»É ó³ÝÏ³ó³Í »ñÏñÇ ÅáÕáíñ¹³í³ñ³Ï³Ý½³ñ·³óÙ³Ý Ù³ë: ²½³ ï Ñ³-ë³ñ³ ÏáõÃÛáõÝÁ Ï³å í³Í ã¿ ÙßÙ³ ÏáõÛÃÇ Ï³Ù å³ ï-ÙáõÃÛ³Ý Ñ»ï, ¨ üñ³ÝëÇ³ÛÇó ÙÇã¨ Þí»¹Ç³ Ï³Ý ¹ñ³ ÙÇ ß³ñù ³å³óáõÛóÝ»ñ áõ ûñÇÝ³ÏÝ»ñ, ³ÛÉ ³í»ÉÇ ß³ï Ï³åí³Í ¿ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Çñ³-íáõÝùÝ»ñÇÝ ¨ å»ï³Ï³Ý Ï³é³í³ñÙ³Ý Ù³ñÙÇÝ-Ý»ñÇ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³ÝÁ ³ÝÏ»ÕÍ Ñ³í³ï³ñÙáõ-ÃÛ³Ý Ñ»ï:

²½³ ï Ñ³ë³ñ³ ÏáõÃÛ³Ý Ñ³Û»ó³Ï»ï Å Å³Ù³-Ý³Ï³ ÏÇó ù³Õ³ù³Ï³Ý µ³é³å³ß³ñáõÙ ³é³çÇÝ ³Ý·³Ù Ñ³ÛïÝí»ó 20-ñ¹ ¹³ñÇ ³Ù»Ý³ ³½¹»óÇÏ ·ñù»ñÇó Ù»ÏÇ Ññ³ï³ñ³ÏáõÙÇó Ñ»ïá: 1945 Ã. ÉáõÛë ï»ë³Í §²½³ï Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÁ ¨ Ýñ³ ÃßÝ³ÙÇÝ»ñÁ¦ ·ñùáõÙ Î³ñÉ äáå»ñÁ Ï³ÝË³ï»ë»ó ÏáÙáõÝÇ½ÙÇ ÷ÉáõÃáõÙÁ ¨ µ³ó³Ñ³Ûï»ó ëáóÇ³É³-Ï³Ý Ñ³Ù³ï»ùë ïáõÙ ëï»ÕÍí³Í ù³Õ³ù³Ï³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÇ Ã»ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ: ¶ñùÇ Ñ»ÕÇÝ³ÏÁ å³ßï å³ÝáõÙ ¿ ³½³ ï áõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÑÝ³ñ³íáñÇÝë É³ÛÝ ßñç³Ý³ÏÝ»ñ, ë³Ï³ÛÝ ¹ñ³ Ñ»ï Ù»Ï ï»Õ Ý³-Ë³½·áõß³óÝáõÙ ¿. §Ø»Ýù å»ï ù ¿ ëï»ÕÍ»ÝÙ Ý³¨ ëáóÇ³É³Ï³Ý ÇÝë ï Ç ï áõ ï Ý»ñ, áñáÝù å»ï áõÃÛ³Ý áõÅáí ÏÇñ³·áñÍí»Ý ï Ý ï»ë³å»ë ÃáõÛÉ»ñÇÝ å³ßï å³Ý»ÉáõÑ³Ù³ñ...¦:

²ÛÝáõ³Ù»Ý³ÛÝÇí, ³½³ ï Ñ³ë³ñ³ ÏáõÃÛáõÝÝ»-ñÇ å³ï ÙáõÃÛáõÝÁ ß³ï ³í»ÉÇ í³Õ»ÙÇ ¿. ³ÛÝ Ï³-ñ»ÉÇ ¿ ¹Çï³ñÏ»É ¹»é ÐÇÝ ÐáõÝ³ë ï³ÝÇ Å³Ù³Ý³-ÏÝ»ñÇó: Ø.Ã.³. 462-429 ÃÃ. ²Ã»ÝùÇ ³é³ëå»É³Ï³Ý ¹³ñÓ³Í Õ»Ï³í³ñ ä»ñÇÏÉ»ëÁ »ÉÝáõÙ ¿ñ Ñ³ë³ñ³-ÏáõÃÛ³Ý áñáß³ÏÇ ÙÇ Ñ»é³ÝÏ³ñÇó, áñÝ Çñ ÝßÝ³-ÏáõÃÛáõÝÁ ãÇ Ïáñóñ»É Ý³¨ ³ñ¹Ç ³ßË³ñÑáõÙ:

«Մեր քաղաքական համակարգը չի մրցակցում այն ինստիտուտների հետ, որոնք մյուս բոլոր երկրներում պահպանում են իրենց ուժը: Մենք չենք կրկնօրինակում մեր հարևաններին, սակայն փորձում ենք նրանց համար օրինակ ծառայել: Մեր վարչակազմը գործում է ի շահ շատերի, այլ ոչ թե առաջնորդվում է էլիտի շահերով, և ահա թե ինչու այն անվտանգ են ժողովրդավարություն: Նրանց մասնավոր վեճերում օրենքներն հավասարապես պաշտպանում են բոլորին, սակայն մենք չենք անտեսում նաև կասարելագործման, ֆգտումը: Եթե քաղաքացին աչքի է ընկնում որևէ ասպարեզում, նրան հրավիրում են ծառայելու պետությանը՝ նախապատվություն տալով այդ մարդուն ոչ թե որպես արտոնություն, այլ որպես վարձա-տրություն նրա արժանիքների, և աղքատությունը դրա համար խոչընդոտ չէ:

Ազատությունը, որից մենք օգտվում ենք, տարածվում է նաև առօրեական կյանքի վրա, մենք մեկը մյուսին կասկածանքով չենք վերաբերվում, մենք հարևանի հոգին չենք հանում մեղադրանքներով, եթե նա որոշում է ինքնուրույն կյանք վարել... Սակայն այդ ազատությունը մեզ չի զցում անօրինության գիրկը: Մենք սոսկ ենք հարգել և դասալքներին, և օրենքները և երբեք չենք մոռանում այն մասին, որ պետք է պաշտպանենք տա-ռապյալներին: Մենք սոսկ ենք նաև պաշտպանել չգրված այն օրենքները, որոնք իրենց մեղադրող ուժը քաղում են արդարի ունիվերսալ կարծիքից...

Մեր քաղաքը բաց է աշխարհի համար, մենք երբեք չենք վտարում օտարականներին... Մենք ազատ ենք ամբողջապես ապրել ըստ մեր հայեցողության, բայց, այնուամենայնիվ, մենք միշտ պատրաստ ենք դեմհանդիման դիմավորելու ցանկացած վտանգ ու ապառնալիք... Մեզ համար ամոթ չէ խոստովանել մեր աղքատությունը, սակայն մենք ամոթալի ենք համարում ոչ մի ջանք չգեռնարկել աղքատությունից խուսափել փորձելու համար: Մարդուն, որը չի հետաքրքրվում պետության գործերով, մենք համարում ենք ոչ այնքան անվնաս, որքան անօգուտ, ու թեև էլերն են ընդունակ սկիզբ դնելու կոնկրետ քաղաքականության, մենք բոլորս էլ միանգամայն ընդունակ ենք դատողություններ անել դրա մասին: Մենք բանավեճը դիտարկում ենք ոչ թե որպես քաղաքական միջոցների ֆեռնարկման արգելք, այլ, ավելի շուտ, որպես նախնական քայլ խելամիտ գործելու համար...»:

Ü»ñÏ³ÛáõÙë ³½³ ï Ñ³ë³ñ³ ÏáõÃÛ³Ý Ùá¹»ÉÁ ÁÝ¹Ñ³ñíáõÙ ¿ Ýáñ Ù³ñï³ÑÑ³í»ñÝ»ñÇ: ²Û¹ Ù³ñ-ï³ÑÑ³í»ñÝ»ñÇó ³Ù»Ý³íï³Ý·³íáñÁ, Ã»ñ¨ë, Ïáéáõåóç³Ý ¿: ÆÝãå»ë ´³ÉÏ³ÝÝ»ñáõÙ, ³ÛÝå»ë ¿É Ý³ËÏÇÝ ÊáñÑñ¹³ÛÇÝ ØÇáõÃÛáõÝáõÙ ù³Õ³ù³óÇ-Ý»ñÁ ¨ ÁÝïñí³Í Õ»Ï³í³ñÝ»ñÁ í³Õ»ÙÇ å³Ûù³ñ »Ý ÙÕáõÙ ³ÛÝ µ³ÝÇ ¹»Ù, ÇÝãÁ Ð³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ µ³ÝÏÁ µÝáñáßáõÙ ¿ áñå»ë§å» ï áõÃÛ³Ý½³ íÃáõÙ¦: ¸³ ï»ÕÇ ¿ áõÝ»ÝáõÙ, »ñµ Ñ³Ýó³íáñ ï³ññ»ñÁ, Ýñ³Ýó ËÙµ»ñÁ Ï³Ù ûÉÇ·³ñËÝ»ñÁ ëáÕáëÏáõÙ »Ý å»ï³Ï³Ý ·áñÍ»ñÇ áÉáñï, Ï³Ù »ñµ Ïáéáõùå³ó-í³Í å»ï³Ï³Ý å³ßïáÝÛ³Ý»ñÁ û·ï³·áñÍáõÙ »Ý Çñ»Ýó ¹ÇñùÁ ß³Ñ³ÙáÉ³Ï³Ý ·áñÍ³ñùÝ»ñ ýÇÝ³Ý-ë³íáñ»Éáõ Ýå³ï³Ïáí: ²Û¹»ñ¨áõÛÃÇ »ñÏ³ñ³Å³Ù-Ï»ï Ñ»ï¨³ÝùÝ»ñÝ áõÕÕ³ÏÇ ÏáñÍ³Ý³ñ³ñ »Ý: ²Û¹áõÑ³Ý¹»ñÓ, ¹ñ³ÝÇó ÑÝ³ñ³íáñ¿ Ëáõë³÷»É:

ì»ñçÇÝ ï³ñÇÝ»ñÇÝ µ³½Ù³ÃÇí áã Ï³é³í³-ñ³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñ ³ÝóÏ³óñ»É »Ý ÙÇçáó³éáõÙÝ»ñ, áñáÝó Ýå³ï³ÏÝ¿û·Ý»É»ñÏñÝ»-ñÇÝ Çñ³óÝ»Éáõ É³í Ï³é³í³ñÙ³Ý »Õ³Ý³ÏÝ»ñÁ: ÜÙ³Ý ÷áñÓ»ñÇó ³Ù»Ý³ÝÏ³ï»ÉÇÝ §´³ó Ñ³ë³-

ñ³ÏáõÃÛ³Ý¦ ÇÝëïÇïáõïÇ ëï»ÕÍáõÙÝ ¿: ²ÛÝ Õ»Ï³í³ñáõÙ¿Ñ³Ûïÿ Çµ³ñ»·áõÍ, ÍÝáõÝ¹áí ÑáõÝ·³ñ³óÇ æáõñç êáõñáëëÁ: ´³ó Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ëï»ÕÍÙ³Ùµ½µ³ÕíáÕÝÙ³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇó ÑÇß³ï³ÏÙ³Ý »Ý³ñÅ³ÝÇ §îñ³Ýëå³ñ»ÝëÇ ÆÝÃ»ñÝ»ßÝÁÉ¦, §ÈÈñ³·ñáÕÝ»ñÝ³é³Ýóë³ÑÙ³ÝÇ¦, §ÆÝïñÝÛáõë¦ ¨§²ñïÇÏÉ19¦ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÁ:

Ð³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ µ³ÝÏÇ í»ñç»ñë Ññ³å³ñ³Ï³Í ½»ÏáõÛóáõÙ »½ñ³Ï³óáõÃÛáõÝ ¿³ñíáõÙ, áñ³é³í»É Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ùµ µÝáñáßíáÕ Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ, Áëï ¿áõÃÛ³Ý, §³í»ÉÇ É³í¦¹ »Ý Ï³é³í³ñáõÙ: àÕç¹Åí³ñáõÃÛáõÝÝ ³ÛÝ¿, Ã» ÇÝãå»ë ³ç³Ïó»É ³Û¹ó³ÝÏáõÃÛ³ÝÁ¨ Ï»Ýë³·áñÍ»É ³ÛÝ:

Üàð Ð²ê²ð²Î àôÂÚ²Ü Î²èàôàôØÀ

´³ó Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Ñ³çáÕ ßÇÝ³ñ³ñáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ ³é³Ýóù³ÛÇÝ ï³ññ¿Ñ³Ý¹Çë³ÝáõÙ ÇÝýáñÙ³óÇ³ÛÇ»ñ³ßË³íáñí³ÍÙ³ïã»ÉÇáõÃÛáõÝÁ: Î³ñ¨áñ ¹»ñ »Ý Ë³ÕáõÙ Ý³¨ ËáëùÇ ³½³ïáõÃÛáõÝÁ¨ Ñ³í³ùÝ»ñÇ ³½³ïáõÃÛáõÝÁ: ø³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ å»ïù¿Ï³ñáÕ³Ý³ùÝÝ³ñÏ»É Å³Ù³Ý³Ï³ÏÇó Ñ³ñó»ñÁ, Ù³ñïÿ³Ññ³í»ñÝ»ï»Ý½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇÝ¨ Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ, ¨ »Ã» ¹³ Ýå³ï³Ï³Ñ³ñÙ³ñ »Ý Ñ³Ù³ñáõÙ` ¹áõñë·³Ý ÷áÕáó¨ ³ñïÿ³Ñ³Ûïÿ»Ý Çñ»Ýó µáÕáùÁ Ë³Õ³Õ óáõÛó»ñÇ ÙÇçáóáí: Æñ»Ýó Ñ»ñÃÇÝ Ýñ³Ýù, áõÙ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÁ íëï³Ñ»É¿¨ ûÅï»É ÇßË³ÝáõÃÛ³Ùµ, å»ïù¿áõÝÏÇÝ¹Çñ ÉÇÝ»Ý ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ µáÕáùÝ»ñÇÝ: ²é³ç³¹ñíáÕ ûñ»Ýë¹ñáõÃÛ³Ý Ï³å³ÏóáõÃÛ³Ùµ ³ÝÑñ³Å»ßï¿ ËáñÑñ¹³Ï-ó»É ÁÝïñáÕÝ»ñÇ Ñ»ï: ´³ó³éáõÃÛ³Ùµ Í³ÛÑ³Ñ»Õ Ñ³Ý·³Ù³ÝùÝ»ñÇ, ûñ»Ýë¹Çñ ÅáÕáíÁ å»ïù¿ ³ßË³ïÇ µ³ó ÝÇëï»ñÇ é»ÅÇÙáí, ÇëÏ ÉëáõÙÝ»ñÁ Ñ³ÝÓÝ³ÅáÕáíÝ»ñáõÙ¨ ÏáÙÇï»Ý»ñáõÙ å»ïù¿ µ³óÉÇÝ»Ý µáÉáñÇÑ³Ù³ñ:

²Ûë·áñÍÁÝÃ³óÝ»ñÁ å»ïù¿ ÁÝÃ³Ý³Ý ³Ý-Ï³Ë¨ ³Ïïçíáñ»Ý ³ñÓ³·³ÝùáÕ ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇ ³ç³ÏóáõÃÛ³Ùµ` Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇ, áñáÝù ó³ÝÏáõÃÛáõÝ áõÝ»Ý¨ Ï³ñáÕ »Ý ëïÇå»É Ýñ³Ýó, áíù»ñ Í³é³ÛáõÙ »Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³ÝÁ, ·áñÍ»É Áëï ³½³ï Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ýã³÷áñáßÇãÝ»ñÇ: Î³é³í³ñáõÃÛáõÝÁ å»ïù¿ ×³Ý³ãÇ ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇ É»·Çïçùáõ ÃÛáõÝÁ Çñù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý íÇ×³ñÏÙ³Ý ·áñÍáõÙ¨ ÁÝ¹áõÝÇ Ýñ³ùÝÝ³¹³ï³Ï³Ý »ÉáõÛÃÝ»ñÇ Ñ³Ý¹»å Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ³çÏóáõÃÛáõÝÁ:

ø³Õ³ù³Ï³Ý ·áñÍÇãÝ»ñÁ å»ïù¿ ³ÙµáÕç³å»ë Ù³ïã»ÉÇ ÉÇÝ»Ý ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ: ²Ûë¹åÇëÇ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Ù»ç ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÝ Çñ»Ýó íñ³ »Ý í»ñóÝáõÙ ³ñ¹³ñ³óÇáõÃÛ³Ý¨ ûµÛ»Ï ïÇíáõÃÛ³Ý ÑÇÙù»ñÇ íñ³ ÇÝýáñÙ³óÇ³ÛÇ½ïÙ³Ý å³ï³ëË³-Ý³ïíáõÃÛáõÝÁ, áñå»ë½Ç ÝáñáõÃÛáõÝÝ»ñÇëå³éáÕ-Ý»ñÁ Ùßï³å»ëÉ³íÇñ³½»Ïí³ÍÉÇÝ»Ý:

ÆÝýáñÙ³óÇ³ÛÇ ÝÙ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ýå³-ï³ÏÁå³ñ½¿.»ñ³ßË³íáñí³ÍÉÇÝ»É Ïáéáõåóç³-ÛÇó: Ð³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ë¨»éáõÝ¨ ÙßÏ³Ï³Ý áõß³-¹ñáõÃÛ³Ý Ï»Ýïñáõáõ·ïÝíáÕù³Õ³ù³Ï³Ý·áñ-ÍÇãÝ»ñÝ³í»ÉÇß³ï»Ý Ñ³Ïí³Í·áñÍ»Éáõ ³½ÝÇí, µ³ñáÛ³Ï³Ýáñ»Ý áõ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ß³Ñ»ñÇó »É-Ý»Éáí¨ ³í»ÉÇ ùÇã»Ý Ñ³Ïí³Í ë»÷³Ï³Ý ß³Ñ»ñÁ Ý»ñÏ³Û³óÝ»É áñå»ë å»ï³Ï³Ý Ï³Ù Ñ³ë³ñ³Ï³-Ï³Ý ß³Ñ:

Ð³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Í³é³Ý»ñÇÝ ³Ûë ã³÷áñá-ßÇãÝ»ñÇÝ Ñ»ï¨»ÉáõÝ¹ñ¹»ÉáõÝå³ï³Ïáí ØÇ³óÛ³É Â³·³íáñáõÃÛáõÝáõÙ 1949Ã. ·áñÍáÕáõÃÛ³Ý Ù»ç¿ ¹ñí»É Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³ÝÁ Í³é³ÛáÕÝ»ñÇ Í³í³ÉáõÝ Ïá¹»ùëÁ: Èáñ¹ ÜáÉ³ÝÇ·ÉË³íáñáõÃÛ³Ùµ ÙßÙ³Ïí³Í §Ð³ë³ñ³Ï³Ï³Ý ÏÛ³ÝùÇ ÛáÃ ëÏ½µáõÝùÝ»ñÁ¦² Ï³-ñáÕ »Ý áõÝÇí»ñë³É ÏÇñ³éáõÃÛáõÝ áõÝ»Ý³É` ³ÝÏ³Ë ù³Õ³ù³Ï³Ý, å³ïÙ³Ï³Ý¨ ÙßÏáõÃ³ÛÇÝ µÝáõÛ-ÃÇ ï³ñµ»ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇó:

Անձնվիրություն. *Նրանք, ովքեր հասարակությանը ծառայում են ընտրովի պաշտոններում, պետք է որոշումներ ընդունեն միայն ողջ հասարակության շահերից ելնելով, նրանք չպետք է անեն դա իրենց, իրենց ընտանիքների կամ ընկերների համար ֆինանսական կամ այլ նյութական բարիքներ ստանալու համար:*

Անկախություն. *Պետական ծառայողները չպետք է իրենց դնեն այնպիսի վիճակի մեջ, երբ արտաքին անձանց կամ կազմակերպությունների առջև ֆինանսական կամ այլ այնպիսի պարտականություններ են վերցնում իրենց վրա որոնք կարող են ազդել նրանց կողմից իրենց պաշտոնեական պարտականությունների կատարմանը:*

Օբյեկտիվություն. *Պետական գործառույթներ կատարելիս, ներառյալ պետական պաշտոնների նշանակումը, պայմանագրերի տրամադրումները, պարգևատրումների կամ այլ բարիքների ներկայացնելը, պետական պաշտոններ զբաղեցնողները պետք է ընտրությունը կատարեն հավակնորդների իրական արժանիքների հիման վրա:*

Հաշվետվություն. *Պետական ծառայողներն իրենց որոշումների և գործողությունների համար հաշվետու են հասարակության առջև և պետք է համաչափ լինեն ցանկացած ստուգման, որը համապատասխանում է նրանց զբաղեցրած պաշտոնին:*

Մաքրելիություն. *Պետական ծառայողները պետք է առավելագույնս մաքրելի լինեն իրենց բոլոր որոշումների ու գործողությունների առումով: Նրանք պետք է հիմնավորեն իրենց բոլոր որոշումները և լրատվությունը սահմանափակեն միայն այն դեպքերում, երբ դա պահանջում են ավելի լայն հասարակական շահերը:*

Ազնվություն. *Պետական ծառայողները պարտավոր են մերժել իրենց պաշտոնեական պետական պարտակա-*

ևությունների առնչվող ցանկացած մասնավոր շահերը և բայլեր ձեռնարկեն ծագող կոնֆլիկտների այնպիսի լուծման համար, որոնք կպաշտպանեն պետական շահերը:

Ղեկավարում. *Պետական ծառայողները ղեկավարման և անձնական օրինակի միջոցով պետք է աջակցեն այս սկզբունքների զարգացմանը և ամրապնդմանը:*

Վարքի կոդեքսները նախարարների, օրենսդիրների, պետական ծառայության և արտաքին հարաբերությունների պաշտոնյաների համար, դասական մարմինների և տեղական կառավարման մարմինների ծառայողների համար[3] կարող են օգնել երկրներին օգտագործելու այս սկզբունքները:

Նույն կերպ խաղաղացիների խարտիաները պետական հաստատություններին դրդում են խաղաղացիների համար ապահովել ծառայությունների հայտնի մակարդակ, և եթե ծառայությունների այդ մակարդակը չի ապահովվում՝ հետաքրքրվել խաղաղացիների բողոքների էությամբ:

ä»ï³Ï³Ý å³ßïáÝÝ»ñÇ ÝßÁÝ³ÏáõÙÁ å»ïù¿ Ï³ï³ñíÇ µ³ó, Ã³÷³ÝóÇÏ Ï»ñåáí ¨ Ñ»ÝíÇ Çñ³Ï³Ý ³ñÅ³ÝÇùÝ»ñÇ íñ³[4]: ÜÙ³Ý³å»ë Ý³¨ å»ï³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ¨ Ýñ³Ýó ËáñÑáõñ¹Ý»ñÁ å»ïù¿Ñ»ï¨»Ý å³ïß³× ·áñÍ»É³Ï»ñåÇ µ³ñÓñ ã³÷áñáßÇãÝ»ñÇÝ, áñáÝù Ý»ñ³éáõÙ »Ý³Ý³ã³éáõÃÛáõÝ, ³ÝÏ³ß³é»ÉÇáõÃÛáõÝ ¨ ûµÛ»Ï ïÇíáõÃÛáõÝ Ýñ³Ýó ÏáÕÙÇó Ï³é³í³ñíáÕÑ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý ýáÝ¹»ñÇ í»ñ³µ»ñÛ³É: Üñ³Ýù ÏÓ·ï»Ý ³í»ÉÇ ß³ï Í³é³ÛáõÃÛáõÝÝ»ñÙ³ïáõó»É, ³å³Ñáí»ÉáíÙÇ ¹ñáõÃÛáõÝ, »ñµ ³Û¹ Í³é³ÛáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ïïñ³Ù³-¹ñí»Ý µÛáõç»Çó ³Ù»Ý³³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ¨ ³Ù»Ý³-ïÝïë»í³ñ»Õ³Ý³ïáí` ¹ñ³Ýó ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñÇ ³Ý-Ï³Ë ·Ý³Ñ³ïÙ³Ùµ ³ÛÝ µáÉáñ ¹»åù»ñáõÙ, »ñµ ¹³Ýå³ï³Ï³Ñ³ñÙ³ñ¿: Üñ³Ýù å»ïù¿ Ñ³ßí»ïáõ ÉÇÝ»Ý ûñ»Ýë¹Çñ ÇßË³ÝáõÃÛ³ÝÁ¨ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý É³ÛÝ Ë³í»ñÇÝ ÇÝãå»ë ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý¨ ýÇÝ³Ý-ë³Ï³Ý Ï³é³í³ñÙ³Ý Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ ÏáÙ»ñóÇáÝ Ï³å»ñÇÙ³ëÇÝ: ¸³ ÃáõÙÉ Ïï³ Ïñ×³ï»É Ñ³ë³ñ³-ÏáõÃÛ³Ý Ñ³ßíÇÝ ýÇÝ³Ýë³íáñíáÕ Ñáí³Ý³íáñãáõ-ÃÛ³Ý¨ ù³Õ³ù³Ï³Ý å³ïñáÝ³ÅÇ Ù³ëßï³µ-Ý»ñÁ: ´³óËëáõÙÝ»ñÇ ßÝáñÑÇí í»ñ³ÑëÏíáÕ ýÇÝ³Ý-ë³Ï³Ý Ù³ñÙÇÝÁ å»ïù¿, ûñ»Ýë¹Çñ ÇßË³ÝáõÃÛ³-ÝÁ ï»Õ³Ï å³ÑÇ Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý ÏáÕÙÇó ³Û¹ µÝ³·³í³éáõÙ Ó»éù µ»ñí³Í ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ¨ ³Û¹ Ï³ñ·Ç Ñ³ßí»ïáõÃÛáõÝÝ»ñÁ å»ïù¿ Ññ³-å³ñ³Ïí»Ý ³ÝÙÇç³å»ë: ´áÕáùÝ»ñ áõÝ»óáÕ ù³-Õ³ù³óÇÝ»ñÁ å»ïù¿ ³½³ï Ùáõïù áõÝ»Ý³ ûÙ-µáõ¹ëÙ»ÝÇ Ùáï, áñÇ ½»ÏáõÛóÝ»ñÁ å»ïù¿ Ññ³å³-ñ³Ïí»Ý µ³ó Ï»ñåáí ¨ áñÁ å»ïù¿ Ó·ïÇ »ñ³ß-Ë³íáñ»É ¹ñáõÃÛáõÝÁ ßïÏ»Éáõ Ýå³ï³ïáí Å³Ù³-Ý³ÏÇÝ Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý ÙÇçáóÝ»ñÇ Ó»éÝ³ñ-ÏáõÙÁ:

²Ñ³µ»ÏáõÃÛ³Ý ³×áÕ íï³Ý·Ç å³ï×³éáí áÕç ÅáÕáíñ¹³í³ñ³Ï³Ý ³ßË³ñÑáõÙ ³í»ÉÇ áõ ³í»ÉÇ Ñ³×³Ë ¿ ÑÝãáõÙ ³ÛÝ ÷³ëï³ñÏÁ, áñ, ³½-·³ÛÇÝ ³Ýíï³Ý·áõÃÛ³Ý ß³Ñ»ñÇó»ÉÝ»Éáí, ³ÝÑñ³-Å»ßï¿ë³ÑÙ³Ý³÷³Ï»É ËáëùÇ¨ Ñ³í³ùÝ»ñÇ ³é-Ï³ ³½³ïáõÃÛáõÝÁ, ÇÝãå»ë Ý³¨ Çñ³½»Ïí³Í ÉÇÝ»-ÉáõÑ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Çñ³íáõÝùÁ: àõÃ»Ã¨ ³Ñ³µ»Ï-ãáõÃÛ³Ý é»³É íï³Ý·Á ãÇ Ï³ñ»ÉÇ µ³ó³é»É, Çñ³-Ï³ÝáõÙ ³Ûë ÷³ëï³ñÏÁ Ýå³ëïáõÙ ¿ Ñ»ÝÓ ³ÛÝ Ýå³ï³ÏÇÝ, áñÁ Ñ»ï³åÝ¹áõÙ »Ý³Ñ³µ»ÏÇãÝ»ñÁ` áãÝã³óÝ»É ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÁ: ²Ûë Ñ³ñóáõÙ ³ÝÑñ³Å»ßï¿Ñ³ëÝ»É áñáß³ÏÇ Ñ³-í³ë³ñ³ÏßéáõÃÛ³Ý:

ÎáééáõåóÇ³Ý, ÇÝãå»ë¨ ³Ñ³µ»ÏãáõÃÛáõÝÁ, ëÝíáõÙ¿ Ñ³í³ëïÇ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý å³Ï³ëÇ Ñ³ßíÇÝ: 1987 Ã. Üáµ»É³Ý Ùñó³Ý³ÏÇ ¹³÷Ý»ÏÇñ úëÏ³ñ²éÇ³ëê³Ýã»ëÁ ³Ûë ³éÇÃáí ÝÏ³ï»É¿.

«Մեմք չպետք է հուսահատվեմք կոռուպցիայի, խաղաղեղային ուռուցքը կանգնեցնելու անկարողությունից: Թեև մեմք շատ եմք խոսում կոռուպցիայի գլոբալացման մասին, մեմք պետք է ողջունեմք նաև լավ կառավարման վերաբերյալ հասարակական պահանջների աճը: Այսօր ազգային առաջնորդները սկսում են ընդունել, որ կոռուպցիայի հարցը անհրաժեշտ է ճնարկել ներքին և միջազգային ասյանների:

Արդիանդերշ, կոռուպցիայի դեմ պայքարում մեր ամենակարևոր զենքն է դառնալու ժողովրդավարությունների և, հետևապես, նաև ազատ մամուլի աճող դանակը ամբողջ աշխարհում: Առանց հարցեր տալու և փոփոխություններ կատարելու ազատության՝ մարդիկ լիազորություններ չեն ունենա, այլ ընդհակառակը՝ ավելի շուտ կհայտնվեն մակերեսային ժողովրդավարության ինչ-որ համակարգում: Ժողովրդավարության ամենակարևոր ազատություններից մեկը հենց մամուլի ազատությունն է: Եթե գոնե մի տամարդու կամ մի կնոջ ձայն ճնշվում է, ապա վտանգ է առաջանում, որ մյուս բոլոր ձայները ևս ստիպված կլինեն լռել: Երբ թաքցվում է ճշմարտության էությունը կամ գոնե նրա չնչին մասը, ապա կարող է ծնվել հսկա սուտը»[5]:

îºÔºÎ²îàôÂÚ²ÜØ²îâºÈÆàôÂÚàôÜÀ

àñù³Ýß³ï ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ¿ï³ñ³Ííáõù ³½³ïáñ»Ý¨ áñù³Ý Ù»Í¿ ³Û¹ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ×ßïáõÃÛáõÝÁ, ³ÛÝù³Ý ³í»ÉÇ Ù»Í ÑÝ³ñ³íáñáõ-ÃÛáõÝÝ»ñ»Ý ëï»ÕÍíáõÙ Ï³é³í³ñù³ÝÃ³÷³ÝóÇÏ¨ ÇëÏ³å»ë »ÝÃ³Ñ³ßí»ïáõ Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ ëï»ÕÍ-Ù³ÝÑ³Ù³ñ: ²é³Ýó ³Û¹åÇëÇÙ³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý` Ñ³-í³ïÁå»ï³Ï³ÝÇÝëïÇïáõïÝ»ñÇÑ³Ý¹»å Ï¹ñíÇ Ï³ëÏ³ÍÇ ï³Ï:

êïûÝ ÝáõÛÝÇëÏ ûÝ ¹»åùáõÙ, »ñµ Ñëñ ÏáõÃÛáõÝÝ ÁÝ¹áõÝáõÙ áõ ×ÝãáõÙ ¿ ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛÝ ½ï áõÃÛáõÝÁ, é Ýó ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛÝ Çñí áõÝùÇ Çñí µÝïÝ å ßï å ÝáõÃÛÝ ùÕù ùóÇÝ»ñÁ Ñ×ë Ë Ïñáõ »Ý ÏëÛé íÇ× ÏáõÙ Ñû ïÝí»É å» ï ïÝ å ßï áÝÛÝ»ñÇ ¨ ùÕù ùïÝ ·áñÍÇáÝ»ñÇ ùÙÑ×áõÛùÇó, ùÝÇáñ í»ñçÇÝÝ»ñë ïñáõ »Ý áóÝïÝÝé µÅÝí»É áñ¨¿ ÇÝÿáñÙóÇûÇó: ÜÙÝ åñïÇïÝ áõÕÕ»É áõ Ýå ï ïáí ºíñáå ûÇ ËáñÑáõñ¹Á Ñëï ÏáñÝ ñï ÑûïÝí»ó Ñû·áõï Ó¨ïÝ »ñßÇùÇ.

«Անդամ պետությունները, խնդրանքի հիման վրա, պետք է երաշխավորեն յուրաքանչյուր մարդու մուտքը դեպի պետական իշխանությունների տրամադրության տակ գտնվող պաշտոնական փաստաթղթերը: Այս սկզբունքը պետք է կիրառվի առանց ցանկացած պատճառաբանության իսրականության՝ ներառյալ ազգային ծագումը[6]:

Հետևաբար, ինֆորմացիայի ազատության մասին խելամիտ օրենքը կարող է դիտարկվել որպես հասատանն ժողովրդավարություն ապահովող հիմք»:

îºÔºÎ²îàôÂÚ²Ü Ø²îâºÈÆàôÚ²Ü Ø²êÆÜ úðºÜê¸ðàôÂÚàôÜÀ

Ø³ñ¹áõ Çñí áõÝùÝ»ñÇ Ñí ÙÁÝ¹Ñí ÝáõñÑéãï ñ·Ç 19 Ñá¹í ÍÁ å Ñáíáõù¿ û¹ ·áñÍÁÝÃóÇ ëÏÇ½µÁ, ëï ûÝ Ýñ ÏÇñí éÙÝ áÉáñ ïÝ»ñÁ ëÑÙÝ ÷ïÝ»Ý[7]: ²ûë Ñá¹í ÍÝ í»ÉÇßï ÙÇïí Íï¿ Ïé í ñïÝ ·ñí ùÝÝáõÃÛÝ ëÑÙÝ ÷ïÙÝÁ, ùÝ å»ïÝÙñÙÇÝÝ»ñÇ Ã÷ÝóÇÏáõÃÛÝ ½ñ·óÙÝÁ[8]: ²ûëåÇëáí, µñ»÷áËáõÇ ËÝ¹ÇñÁ 19 Ñá¹í ÍÇ ¹ñáõÛÃÝ»ñÁ ÑÝñí áñÇÝë ½ñ·óÝ»Éáõ Ù»ç¿:

Îñ»ÉÇ¿ëÏë»É ûÝ »ÝÃ¹ñáõÃÛáõÝÇó, áñ áÕç ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛáõÝÁ åï ïÏÝáõÙ¿ Ñëñí ÏáõÃÛáõÝÁ: ºí »Ã» ãÏÝ ÇÙåñí ïÇí å ï×éÝ»ñ, Áëï áñáÝó ûÝ¹ ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛáõÝÁ ãåï ù¿ïñí ÙÝ¹ñíÇ Ñëñí ÏáõÃÛáõÝÁ, åï å áÕç ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛáõÝÁ · ïÝíáõÙ¿Ïé í ñáõÃÛÝ ïÝûñÇÝáõÃÛÝ ïï ïÏ`Ñëñí ÏáõÃÛÝßÑ»ñÇÝ Íé ûóÝ»Éáõ Ýå ïï ïáí[9]:

Øáï»óáõÙÁ, áñÁ áñ¹»·ñ»É »Ý ´ñ½ÇÉÇÝ ¨ Üáñ¼»É Ý¹ÇÝïûÝáõÙ¿Ýñ ÝáõÙ, áñëï»ÕÍí»É »Ý Çñí íµÝïï ÝÁ å ÑÝÇý»ñ, Ñ ÙÓûÝ áñáÝó` å ßï áÝïï Ý ÙµáÕç ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛáõÝÁ ïñÙ¹ñíáõÙ¿ûáõñûùÝáõñÇÝ, áõÙ ûÝ å»ïù¿`»Ã» ãÏÝûï ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛáõÝÁ ãÑñ å ñï»Éáõ ÑáõÛÅ ïñ¨áñ å ï×éÝ»ñ[10]: ºÃ» »É ï»ïûÇÝ¿ûÝ¹ñáõÛÃÁ, áñ ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛáõÝÁ å ïïÝáõÙ¿ïé íñáõÃÛÝ ¨ å»ïù¿ûï·ï ·áñÍíÇßÑïé íñáõÃÛÝ, å ¹ñíáõÙÇó íï·áõ óÝïï-óÍ Çñíáõ ÙÇç íûñÇë ï»ÕÍÙÝïÙÑÇÙ-Ý ñóÇ ¿áõÃÛÝßáõñç µÝÇÙó ¹Çñù»ñÇó íñíáõ óÝïïó Íµ Ý íï»×»ñÇ Ñ Ù ñ: §î»Õ»Ïï ÍáõÃÛÝ Ù ëÇÝ¦ Üáñ¼»É Ý¹Çûñ 1982 Ã. ûñ»ÝùÇ 5-ñ¹ µÅÝáí Ý Ë ï»ëí Í¿.

5. Մասչելիության սկզբունքը: *Պաշտոնական ցանկացած տեղեկատվության տրամադրման մասին հարցը... բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա անհրկբայորեն պահանջվում է սույն օրենքով, լուծվում է համաձայն այն սկզբունքի, որ տեղեկատվությունը տրամադրվում է՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ արդարացված պատճառներ կան այն չհրապարակելու համար»[11]:*

ò ÝÏ ó Í µó ¨ ÅáÕáíñ¹ í ñ ïÝ Ñëñ ÏáõÃÛáõÝáõÙ ÑÇÙù»ñ ãÏÝ å»ï ïÝ ïÙáõ ï Áù Õù ùóÇÝ»ñÇó Ã ùóÝ»ÉáõÑ Ù ñ: ÆÝãá±õ åÇïÇ ñï µÛáõç» ï ûÇÝ ýáÝ¹»ñÁ ÅáÕáíñ¹ í ñ Ï Ý Ñ ë ñ ÏáõÃÛÝ Ù»ç ÙÝ Ý å ßï áÝ Ï Ý Ñ ßí éÙÝ ¨ Ï é í ñáõÃÛÝ ½»ÏáõÓ ·ñ»ñÇ ë ÑÙ ÝÝ»ñÇó ¹áõñë:

Â ÷ ÓóÇÏáõÃÛÝ ¨ Ñ ßí»ï ïáõÃÛÝ ß Ñ»ñÇó »ÉÝ»Éáí` å»ï Ï Ý »Ï ÙáõïÝ»ñÁ å»ïù¿ ÙµáÕç å»ë ñï óáÉí»Ý Ýñ å ßï áÝ Ï Ý µÛáõç»áõÙ: ´ûáõç»Ý å»ïù¿ ¹ éÝ ýÇÝ Ýë Ï Ý Ý Ï Ë í»ñ ÑëÏÇã Ù ñÙÝÇ áõ¹Çï Ç ûµÛ»Ï ï, áñÇ µáÉáñ »½ñ Ï óáõÃÛáõÝÝ»ñÁ »ÝÃ Ï » Ý Ññ å ñ Ù Ý: ¶áÛáõÃÛáõÝ áõÝÇ Ý ¨ ×áÕ ·Éáµ É ÏáÝë»Ýëáõë, áñÁ × Ý ãáõÙ¿ù Õù ùóáõ Çñí áõÝùÁ ·Çï»Ý É, Ã» áñù Ý í ñÓ¿ëï ÝáõÙ å»ïáõÃÛáõÝÁ µÝ Ï Ý å ß ñÝ»ñÇ ß Ñ ·áñÍÙ Ý Ñ Ù ñ: ²ûë éáõÙáí ·áñÍ ñùÝ»ñÁ ÙÇç ½· ûÇÝ ÁÝÏ»ñáõÃÛáõÝ»ñÇ Ñ»ï ãå»ïù¿ · Õï ÝÇ å Ñí»Ý:

àðàÞ úðÆÜ²ÎÜºð ÎºÜîðàÜ²Î²Ü º ì ²ðºì ºÈÚ²Ü º ìðàä²ÚÆò

î ñ Í ßñç ÝÇ ÙÛáõë »ñÏñÝ»ñÇ å»ë, È ï-íÇ Ý áõÝÇ ê ÑÙ Ý ¹ñáõÃÛáõÝ, áñÁ ÏáÝÏñ»ï Ý Ë ï»ëáõÙ¿ ï»Õ»Ïï ÍáõÃÛÝ Ù ïã»ÉÇáõÃÛáõÝ: ê ÑÙ Ý ¹ñáõÃÛáõÝÁ Ñéã ÏáõÙ¿.

Հոդված 100: *Յուրաքանչյուրն ունի խոսքի ազատության իրավունք հնչը ներառում է տեղեկատվություն ազատորեն ստանալու, պահելու և տարածելու և իր հայացքները շարադրելու իրավունքը: Գրաքննությունն արվելված է:*

Հոդված 104: *Յուրաքանչյուրն իրավունքի ունի հարցումներով դիմելու պետությանը և տեղական կառավարման մարմինների հնգհիսուներին և պատասխան ստանալ ըստ էության:*

Հոդված 115: *Պետությունը պաշտպանում է յուրաքանչյուր մարդու իրավունքը ապրել հարմար միջավայրում՝ շրջակա միջավայրի պայմանների մասին տեղեկատվու-*

թյուն տրամադրելու ճանապարհով և շրջակա միջավայրի պահպանմանն ու զարգացմանը նպաստելու ճանապարհով:

ÜÙ³Ý Ï»ñåáí ï»Õ»Ï³ï íáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ È³ïíÇ³ÛÇ 1998 Ã. ûñ»ÝùáõÙ »ñ³ß-Ë³íáñíáõÙ ¿ áÕç Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ ï»Õ»-Ï³ïíáõÃÛ³ÝÙ³ïã»ÉÇáõÃÛáõÝÁ§ï»ËÝÇÏ³å»ëÑ³-ë³Ý»ÉÇ ó³ÝÏ³ó³Í ï»ëùáí¦, »Ã» ¹³ë³ÑÙ³Ý³-÷³Ï í³Íã¿ ÏáÝÏñ»ï ûñ»Ýùáí:

Î³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÁ, ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ïñ³Ù³¹ñÙ³Ý Ù³ëÇÝ Ñ³ñóáõÙÝ»ñ ëï³Ý³Éáí, å³ñï³íáñ »Ý å³ï³ëË³Ý»É 15 ûñÇó áã áõß: î»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ ¿ ë³ÑÙ³Ý³÷³Ïí»É ÙÇ³ÛÝ ûñ»ÝùáíÝ³Ë³ï»ëí³Í¹»åù»ñáõÙ,

³.»Ã» ³ÛÝ Ý»ñùÇÝ û·ï³·áñÍÙ³Ý Ñ³Ù³ñ¿,

µ.»Ã» Ëáëùá Ù³ëÝ³·Çï³Ï³Ý ·Õïí ÝÇùÇ Ù³ëÇÝ ¿`ãÏ³åí³Í å»ï³Ï³Ý ·ÝáõÙÝ»ñÇ ¨ ³ÝÓÇ Ù³ëÝ³íáñ ÏÛ³ÝùÇ Ñ»ï.

·.»Ã» ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ í»ñ³µ»ñáõÙ ¿ ·Ý³Ñ³ïÙ³Ý ¨ ë»ñïÇýÇÏ³óÙ³Ý ÁÝÃ³ó³Ï³ñ-·»ñÇÝ:

ºñÏñÇ Ý»ñëáõÙ Ñ³ñóáõÙÝ»ñáí Ï³ñ»ÉÇ¿ ¹ÇÙ»É Ï³é³í³ñ³Ï³Ý ³í»ÉÇµ³ñÓñ³ïÛ³ÝÝ»ñ Ï³Ù³Ý-ÙÇç³Ï³Ýáñ»Ý ¹³ï³ñ³Ý: ²ÛëÅ»ë, 1999Ã. È³ï-íÇ³ÛÇ ê³ÑÙ³Ý³¹ñ³Ï³Ý ¹³ï³ñ³ÝÁ áñáß»ó, áñ Ü³Ë³ñ³ñÝ»ñÇ Ï³µÇÝ»ïÇÑñ³å³ñ³Ï³Í ÝáñÙ³-ïÇíÁ, áñÁë³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙ ¿ñ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ï»-Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛáõÝÁ, ³Ýí³í»ñ ¿, ù³ÝÇ áñ Ë³Ëïáõ Ù¿ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõ-ÃÛ³ÝÙ³ëÇÝ ûñ»ÝùÇ å³Ñ³ÝçÝ»ñÁ:

ÜÙ³Ý å³ÛÙ³ÝÝ»ñ»Ý ·»ñÇßËáõÙÝ³¨ ´áõÉÕ³-ñÇ³ÛáõÙ: ²ÛëÅ»ë. ´áõÉÕ³ñ³ÛÇ 1991Ã. ê³ÑÙ³Ý³-¹ñáõÃÛáõÝÝ ³Ùñ³·ñáõÙ ¿.

1. *Յուրաքանչյուրն իրավունք ունի որևէ, սակայն և սարածել տեղեկատվություն: Այս իրավունքը չի կիրառվում ի վնաս ուրիշների շահերի և վարկի կամ ի վնաս ազգային անվտանգության, հասարակական կանոնակարգի, հասարակական առողջության և բարոյականության:*

2. *Քաղաքացիներն իրավունք ունեն տեղեկատվություն սակայն պետական մարմիններից և գործակալություններից իրենց հետաքրքրող գանկացած օրինական հարցերով, եթե դա պետական կամ օրենքով որոշված որևէ այլ գաղտնիք չէ և չի խախտում այլոց իրավունքները:*

1996 Ãí³Ï³ÝçÝ ´áõÉÕ³ñÇ³ÛÇ ê³ÑÙ³Ý³¹ñ³-Ï³Ý ¹³ï³ñ³ÝÁ áñáß»ó, áñ Ã»¨ ê³ÑÙ³Ý³¹ñáõ-ÃÛáõÝÁ ÛáõñÙ³ù³ÝãÛáõñ Ù³ñ¹áõ ûÅïáõÙ ¿ ï»Õ»-Ï³ïíáõÃÛáõÝ ³½³ï ëï³Ý³Éáõ Çñ³íáõÝùáí, ³ÛÝáõ³Ù»Ý³ÛÝÇí, ³ÝÑñ³Å»ßï ¿Éñ³óáõóÇã ûñ»Ýë-¹ñáõÃÛáõÝ` áñáß»Éáõ Ñ³Ù³ñ ³ÛÝ å³ÛÙ³ÝÝ»ñÁ, áñáÝó ¹»åùáõÙ ÝßÍ³Í Çñ³íáõÝùÁ áñáß³ÏÇáñ»Ý ë³ÑÙ³Ý³÷³ÏíáõÙ ¿: ²ÛÝ µ³ÝÇó Ñ»ïá, »ñµ ³é³-çÇÝ ³ïÛ³ÝÇ ÙÇ ³ÙµáÕç ß³ñù ¹³ï³ñ³ÝÝ»ñ Ù»ñ-Å»óÇÝ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ ¨ áã Ï³é³í³ñ³Ï³Ý Ï³½-Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ËÝ¹ñ³ÝùÝ»ñÁ ï»Õ»Ï³ïíáõ-ÃÛáõÝ ïñ³Ù³¹ñ»Éáõ í»ñ³µ»ñÛ³É: 2000 Ãí³Ï³ÝÇÝ ÁÝ¹áõÝí»ó ûñ»Ýù å»ï³Ï³Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³ÝÙ³ëÇÝ: ²ÛÝ ÃáõÛÉ ïí»óóó³ÝÏ³ó³Í ýÇ½ÇÏ³Ï³Ý Ï³Ù Çñ³í³µ³Ý³Ï³Ý ³ÝÓÇ ³½³-ïáñ»Ý ëï³Ý³É ó³ÝÏ³ó³Í ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ, áñÝáõÝ»Ý å»ï³Ï³ÝÇÝëïÇïáõïÝ»ñÁ:

2002 Ã. áõÅÇ Ù»ç Ùï³Í §²ÝÓÝ³Ï³Ý µÝáõÛÃÇ ïíÛ³ÉÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÝ Çñ³íáõÙ ¿ ï³ÉÇë Ù³ñ¹Ï³Ýó ëï³Ý³É, ëïáõ·»É, ×ßï»É ¨ áõÕÕ»É Çñ»Ýó Ù³ëÇÝ ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ ï»Õ»Ï³ïíáõ-ÃÛáõÝÁ, áñÁ å³ÑíáõÙ¿ÇÝãå»ë å»ï³Ï³Ý, ³ÛÝå»ë ¿ÉÙ³ëÝ³íáñ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ùáï: 2002Ã. ëï»ÕÍí»ó ïíÛ³ÉÝ»ñÇ å³ßïå³ÝÙ³Ý Ñ³ÝÓÝ³-ÅáÕáí ³Û¹ ûñ»ÝùÇ Ï»Ýë³·áñÍáõÙÁ í»ñ³ÑëÏ»ÉáõÝå³ï³Ïáí: 2002 Ã. Ý»ñÏ³Û³óí»ó ûñ»ÝùÇÝ³Ë³-·ÇÍ ³½·³ÛÇÝ ³ñËÇíÝ»ñÇÙ³ëÇÝ: Ü»ñÏ³ÛáõÙë, »Ã» ³Û¹ ³ñËÇíÝ»ñÇ ÝÛáõÃ»ñÁÙ³ïã»ÉÇã»Ý, µáõÉÕ³ñ³-óÇÝ»ñÁ ãáõÝ»Ý í×é³µ»ÏáõÃÛ³ÝÇñ³íáõÝù:

ÆÝãå»ë ï³ñ³Í³ßñç³ÝÇ ÙÛáõë »ñÏñÝ»ñÁ, ´áõÉÕ³ñÇ³Ý 2002 Ã. ³åñÇÉÇÝ ÁÝ¹áõÝ»ó §¶³ÕïÝÇ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý å³ßïå³ÝáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ¦ ûñ»Ýù, ÇÝãÁ å»ïù¿ û·Ý»ñ Ýñ³ÝÙÇ³Ý³Éáõ ÐÛáõ-ëÇë³ïÉ³Ýïû³Ý ¹³ßÇÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛ³ÝÁ (Ü²îú-ÇÝ): Ð³Ù³Ó³ÛÝ ûñ»ÝùÇ` ëï»ÕÍíáõÙ ¿ñ ·³ÕïÝÇ ÇÝýáñÙ³óÇ³ÛÇÑ³ñó»ñáíÑ³ÝÓÝ³ÅáÕáí, áñÇ ³Ý¹³ÙÝ»ñÇÝ ÝÃ³Ý³ÏáõÙ ¿ñ í³ñã³å»ïÁ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ÙÃ³Ïí»óÇÝ ·³ÕïÝÇ ï»Õ»Ï³ïíáõ-ÃÛ³Ý å³ßïå³ÝáõÃÛ³Ý ãáñë Ù³Ï³ñ¹³Ï: úñ»ÝùÁ Ý³Ë³ï»ëáõÙ ¿ñ¹³ë³Ï³ñ·Ù³Ý ã³÷³½³Ýó É³ÛÝ ßñç³Ý³ÏÝ»ñ: ²ÛëÅ»ë, ÷³ëï³ÃáõÕÃÁëïáñ³·ñ»-Éáõ ÉÇ³½áñí³Í³ÝÓÁ Ï³ñáÕ ¿ñÝ³¨ßÝáñÑ»É Ýñ³Ý ·³ÕïÝÇáõÃÛ³Ý ëïÇ×³Ý: âÏ³ÝÑ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý ·»ñÇßËáÕß³ÑÇ áñ¨¿ã³÷³ÝÇßÝ»ñ, áñáÝù ÏÏ³ñá-Õ³Ý³Ý ã»ÕÛ³É Ñ³ÛïÏ³ñ³ñ»É ÷³ëï³ÃáõÕÃÁ ·³ÕïÝÇ Ñ³ÛïÏ³ñ³ñ»Éáõ áñáßáõÙÁ: è»³É Å³Ù³-Ý³ÏÇ é»ÅÇÙáí Ññ³å³ñ³Ïí³Í Ñ³Ù³éáï §ø³Õ-³ù³óáõ Ó»éÝ³ñÏÁ¦ µ³ó³ïñáõÙ ¿, Ã» ÇÝãå»ë ¿ ³ßË³ïáõÙ µáõÉÕ³ñ³Ï³Ý ûñ»Ýë¹ñáõÃÛáõÝÁ[12]:

Ð³Ù³Ó³ÛÝ ³é³ÝÓÇÝ §ì³ñã³Ï³½ÙÇ Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÇ, ´áõÉÕ³ñÇ³ÛÇ Ü³Ë³ñ³ñÝ»ñÇ ËáñÑáõñ¹Á å³ñï³íáñ¿ Ññ³å³ñ³Ï»É í³ñã³Ï³Ý Ï³éáõÛó-Ý»ñÇ ¨ §³ÝÑ³ï³Ï³Ý ¨ ÁÝ¹Ñ³Ýáõñ í³ñã³Ï³Ý µáÉáñ ÝáñÙ³ïÇí ³Ïï»ñÇ¦ ó³ÝÏÁ: ²Û¹ ó³ÝÏÇ å³ï×»ÝÁ å»ïù¿ Ý»ñÏ³Û³óí³Í ÉÇÝÇ Ý³¨ ÆÝïñÝ»ïáõÙ:

º²ÐÎ-Çï³ñ³ÍùáõÙ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³ÝÙ³ï-ã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñ»ÝùÝ»ñÇ ¨ë Ù»Ï ûñÇÝ³Ï¿ ï³ÉÇë ØáÉ¹áí³Ý, áñÇ ê³ÑÙ³Ý³¹ñáõÃÛ³Ý 34 ÑáÕí³ÍÁÝ³Ë³ï»ëáõÙ¿, áñ.

1. *Հասարակական հեռարձակման ներկայացնող ցանկացած տեղեկատվության մատչելիություն հանդիսանում է յուրաքանչյուր մարդու իրավունքը և այդ պատճառով սահմանափակման ենթակա չէ:*

2. *Բացի իրավասությունների սահմաններում պետական մարմինները հաղորդագիների համար ազատ մուտք են ապահովում դեպի հավասար տեղեկատվությունը՝ ինչպես պետական գործերի մասին, այնպես էլ անձնական հեռարձակում ներկայացնող հարցերով:*

3. *Տեղեկատվության մատչելիության իրավունքը չպետք է վնասի հաղորդագիների պաշտպանության ու ազգային անվտանգության պաշտպանությանն ուղղված միջոցառումներին:*

4. *Պետությունը և մասնավոր զանգվածային լրատվամիջոցները պարտավոր են հասարակությանն ապահովել հավասար տեղեկատվությամբ:*

Æ Ñ³í»ÉáõÙÝ ëñ³`37 Ñá¹í³ÍÁÝ³Ë³ï»ëáõÙ ¿ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ Çñ³íáõÝùÁ` ëï³Ý³É ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ ßñç³Ï³ ÙÇç³í³ÛñÇ, ³éáÕç³å³ÑáõÃÛ³Ý ¨ëå³éáÕ³Ï³Ý Í³é³ÛáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³ñó»ñáí.

2. Պետությունը երաշխավորում է շրջակա միջավայրի վիճակի, աշխատանքի ու կյանքի պայմանների, սանդամքերքի և կենցաղային տեխնիկայի վերաբերյալ հավասար տեղեկատվություն ստանալու յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքը:

Ð³Ù³Ó³ÛÝ §î»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÇ, áñÝ áõÅÇ Ù»ç ¿ Ù ï»É 2000 Ã. û·áëïáëÇÝ, §ØáÉ¹áí³ÛÇ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ ¨ é»½Ç¹»Ý ïÝ»ñÁ Ï³ñáÕ»Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ å³Ñ³Ýç»É å»ï³Ï³Ý ÑÇÙÝ³ñÏÝ»ñÇó, å»ïáõÃÛ³Ý ÏáÕÙÇó ýÇÝ³Ýë³íáñíáÕ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇó, Çñ³í³µ³Ý³Ï³Ý ³ÝÓ³ÝóÇó, å»ï³Ï³Ý Í³é³ÛáõÃÛáõÝÝ»ñ ïñ³Ù³¹ñáÕ ¨ å³ßïáÝ³Ï³Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ ïÇñ³å»ïáÕ ³ÝÓ³ÝóÇó: ÐÇÙÝ³ñÏÝ»ñÁ å»ïù¿ å³ï³ëË³Ý»Ý 15 ³ßË³ï³Ýù³ÛÇÝ ûñÇó áã áõß:

ê³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙÝ»ñ Ï³ñáÕ »Ý ÏÇñ³éí»É ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ Ñ»ï¨Û³É ï»ë³ÏÝ»ñÇ å³ßïå³ÝáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ. å»ï³Ï³Ý ·³Õïç ÇÝçÙÝ»ñÇ Ï³å-í³Í é³½Ù³Ï³Ý, ïÝï»ë³Ï³Ý, ·Çï³ï»ËÝÇ-Ï³Ï³Ý ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý, Ñ»ï³Ëáõ½áõÃÛ³Ý, ³ñï³-ùÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý, Ñ³Ï³Ñ»ï³Ëáõ½áõÃÛ³Ý, ùÝÝã³Ï³Ý ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý »Ã» Ññ³å³ñ³ÏáõÙÁ Ï³ñáÕ ¿ ëå³éÝ³É å»ï³Ï³Ý ·³Õï ÝÇùÇ µ³ó³-Ñ³ÛïÙ³Ùµ, ·áñÍ³ñ³ñ³Ï³Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ, áñÁ ïñ³Ù³¹ñí»É ¿ å»ï³Ï³Ý ÇÝëïÇïáõïÇ ËáñÑñ¹³å³Ñ³Ï³Ý Ï³ñ·áí, ³ÝÓÝ³Ï³Ý ïíÛ³É-Ý»ñ, áñáÝó Ññ³å³ñ³ÏáõÙÁ Ï³ñáÕ ¿ ¹Çï³ñÏí»É áñå»ë Ù³ëÝ³íáñ ïÛ³ÝùÇ ³ÝÓ»éÝÙË»ÉÇáõÃÛ³Ý Ë³Ëïáõù, Ñ³Ù³å³ï³ëË³ÝÙ³ñÙÇÝÝ»ñÇùÝÝã³-Ï³Ý ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³ÝÁ í»ñ³µ»ñáÕ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ·Çï³Ï³Ý¨ ï»ËÝÇÏ³Ï³Ý Ñ»ï³½áïáõÃÛáõÝÝ»ñÇ í»ñçÝ³Ï³Ý Ï³Ù ÙÇç³ÝÏÛ³É ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñÁÝ»ñÏ³Û³óÝáÕ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ:

î»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³ÝÙ³ï³Ï³ñ³ñÝ»ñÁå»ïù¿ å³óáõó»Ý, áñ ³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙÝ ³ñíáõÙ¿ Áëï ûñ»ÝùÇ ¨ Ññ³å³ñ³ÏÙ³Ý Ñ»ï¨³Ýùáí Ñ³ëóí³Í íÝ³ëÁ ·»ñ³ÏßéáõÙ¿ Ñ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý ß³ÑÁ, áñÝ ³ñï³Ñ³ÛïíáõÙ¿ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ññ³å³ñ³Ï-Ù³ÝÙÇçáóáí:

ØáÉ¹áí³ÛáõÙÙ»ñÅáõÙÝ»ñÇ, Ó·Ó·áõÙÝ»ñÇ, Ñ³ëó-í³Í íÝ³ëÇ ¨ ³ÛÉÝÇ Ï³å³ÏóáõÃÛ³Ùµ ¹ÇÙáõÙÝ»ñÁ Ï³ñáÕ»ÝáõÕÕí»É ïÛ³É ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ å³ÑáÕ ¹»å³ñï³Ù»ÝïÇå»ïÇÝ Ï³Ù³í»ÉÇµ³ñÓñ³ïÛ³Ý: Ð³ñóáõÙÝ»ñÇ µ³í³ñ³ñÙ³Ý Ù»ñÅÙ³Ý í»ñ³µ»ñÛ³É Ï³ñ»ÉÇ¿¹ÇÙ»ÉáõÕÕ³ÏÇáñ»Ý¹³ï³ñ³Ý: ¸³ï³ñ³Ý Ï³ñ»ÉÇ¿¹ÇÙ»É Ý³¨ µáÕáù³ñÏáõÙÝ»ñáí: ÐÝ³ñ³íáñ¿ Ý³¨ ³ÝÙÇç³Ï³Ýáñ»Ý ¹ÇÙ»É ûÙµáõ¹ëÙ»ÝÇÝ: 2001 Ã. ì³ñã³Ï³Ý¨ øñ»³Ï³Ý ûñ»Ýë·ñù»ñÁ í»ñ³Ý³Ûí»É »Ý` Ý³Ë³ï»ëí³Í »Ý ïáõ·³ÝùÝ»ñ¨ ³ÛÉ å³ïÇÅÝ»ñ §î»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÇ Ë³Ëïù³Ý Ñ³Ù³ñ:

´áëÝÇ³-Ð»ñó»·áíÇÝ³ÛÇ ¸³ßÝáõÃÛáõÝÁ Ý»ñ-Ï³Û³óÝáõÙ¿ ãáññá¹ ûñÇÝ³ÏÁ: î»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñ»ÝùÁ` ´áëÝÇ³-Ð»ñó»·áíÇÝ³Ý Áý¹áõÝ»É¿ 2000 Ã. ÑáÏï»Ùµ»ñÇÝ, Çëï ê»ñµÇ³ÛÇ Ð³Ýñ³å»ïáõÃÛáõÝÁ 2001 Ã. Ù³ÛÇëÇÝ: úñ»ÝùÝ áõÅÇ Ù»ç¿Ù ï»É 2002 Ã. ÷»ïñí³ñÇÝ:

²Û¹ ûñ»ÝùÇ Ý³Ë³Ó»éÝáÕÁ ¹³ñÓ³í´áëÝÇ³-Ð»ñó»·áíÇÝ³ÛÇ Ñ³ñóáí ¶»ñ³·áõÙÝ Ý»ñÏ³Û³óáõóãÇ µÛáõñáÝ, áñÁ Ñ³Ý¹Çë³ÝáõÙ¿ »ñÏñáõÙ Ë³Õ³-ÕáõÃÛáõÝ Ñ³ëï³ïáÕ ·ÉË³íáñ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý ·áñÍ³Ï³ÉáõÃÛáõÝÁ: Ð»Ýó Ý³¿É áñáß»ó, áñ ³ÝÑñ³-Å»ßï¿ Ùß³Ï»É ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñÇÝ³·ÇÍ: ´³ñÓñ Ù³Ï³ñ¹³ÏÇ ÙÇç³½·³-ÛÇÝ¨ ³½·³ÛÇÝ ÷áñÓ³·»ïÝ»ñÇ ËáõÙµÁ 2000 Ã. ÑáõÝÇëÇÝ Ý»ñÏ³Û³óñ»ó Çñ ÏáÕÙÇó Ùß³Ïí³Í ÙÇ Ý³Ë³·ÇÍ, áñÁ Ñ»ÝíáõÙ¿ Ñ³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝÉ³í³-·áõÛÝ ûñÇÝ³ÏÝ»ñÇ íñ³:

úñ»ÝùÁ ÏÇñ³éíáõÙ¿ ó³ÝÏ³ó³Í ï»ë³ÏÇ¨ Ó¨Ç ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ñ³Ý¹»å, áñÁ å³ÑíáõÙ¿ ó³ÝÏ³ó³Í å»ï³Ï³Ý Ù³ñÙÝáõÙ, Ý»ñ³éÛ³É å»-ï³Ï³Ý·áñÍ³éáõÛÃÝ»ñ Çñ³Ï³Ý³óÝáÕ Çñ³í³µ³-Ý³Ï³Ý ³ÝÓ³Ýó: ²ÛÝ Ý³Ë³ï»ëáõÙ¿ ï»Õ»Ï³-ïíáõÃÛ³Ý É³ÛÝ Ù³ïã»ÉÇáõÃÛáõÝ µáÉáñ ýÇ½ÇÏ³Ï³Ý áõ Çñ³í³µ³Ý³Ï³Ý ³ÝÓ³Ýó Ñ³Ù³ñ ÇÝãå»ë µáõÝ ´áëÝÇ³ÛáõÙ, ³ÛÝå»ë¿É Ýñ³ë³ÑÙ³ÝÝ»ñÇó ¹áõñë: Ð³ÛïÁ å»ïù¿ Ý»ñÏ³Û³óíÇ ·ñ³íáñ: ä»ï³Ï³Ý ·áñÍ³Ï³ÉáõÃÛáõÝÝ»ñÁ å»ïù¿ å³ï³ëË³Ý»Ý 15 ûñÇó áã áõß:

î»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ¿ Ý³¨ ãÑñ³å³-ñ³Ïí»É, »Ã» ¹³ Ï³ñáÕ¿ §¿³Ï³Ý íÝ³ë¦ Ñ³ëóÝ»É »ñÏñÇ å³ßïå³ÝáõÃÛ³Ý¨ ³Ýí ï³Ý·áõÃÛ³Ýß³Ñ»-ñÇÝ, Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ³Ýí ï³Ý·áõÃÛ³ÝÁ, Ñ³Ýó³-

·áñÍáõÃÛ³Ý Ë³÷³ÝÙ³ÝÁ Ï³Ù µ³ó³Ñ³ÛïÙ³ÝÁ: Ðñ³å³ñ³ÏÙ³Ýë³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙ¿å³Ñ³ÝçíáõÙ Ý³¨ Ñ³Ýñ³ÛÇÝ ÇßË³ÝáõÃÛ³Ý ËáñÑñ¹³Ïó³Ï³Ý ·áñÍÁÝÃ³óÇ, Ïáñåáñ³ïÇí ·³ÕïÝÇùÝ»ñÇ ¨ Ù³ë-Ý³íáñ ÏÛ³ÝùÇ ³ÝÓ»éÝÙË»ÉÇáõÃÛ³Ý å³ßïå³Ýáõ-ÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ: ò³ÝÏ³ó³Í ë³ÑÙ³Ý³÷³ÏÙ³Ý Ñ³-Ù³ñ ÏÇñ³éíáõÙ¿ Ñ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý Ñ»ï³ùñùñáõ-ÃÛ³Ý ã³÷³ÝÇßÁ:

úÙµáõ¹ëÙ»ÝÁ ùÝÝáõÙ¿·³Ý·³ïÝ»ñÁ: Üñ³Ýù, áíù»ñ ½ñÏí³Í »Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÇó Ï³ñáÕ »Ý Ý³¨ µáÕáù Ý»ñÏ³Û³óÝ»É¹³ï³ñ³Ý¨ ¹³ï³ñ³-ÝáõÙ µáÕáù³ñÏ»É áñáßáõÙÝ»ñÁ: ¸³ßÝáõÃÛ³Ý ûÙ-µáõ¹ëÙ»ÝÁß³ñ³¹ñ»É¿»ñÏáõ »½ñ³Ï³óáõÃÛáõÝ§î»-Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëçÝ¦ ûñ»ÝùÇ Çñ³·áñÍÙ³Ý í»ñ³µ»ñÛ³É: ¸ñ³ÝóÇó ³é³çÇÝÁ, áñÁ Ññ³å³ñ³Ï í»ó ÙÇÝã¨ ûñ»ÝùÇ áõÅÇ Ù»ç Ù ï Ý»-ÉÁ, Ïáã¿ ³ÝáõÙ Ý³Ë³ñ³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ ï³ñ³Í»É Ó»éÝ³ñÏÝ»ñ, Ï³½Ù»É ó³ÝÏ»ñ ¨ ÝßÝ³Ï»É ï»Õ»-Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ñ³ñó»ñáí å³ßïáÝ³ï³ñ ³ÝÓ³Ýó: Æñ»ñÏñáñ¹ áñáßÙ³Ý Ù»ç ûÙµáõ¹ëÙ»ÝÁ ËáñÑáõñ¹¿ï³ÉÇë ãÑñ³å³ñ³Ï»É Ñ»ï³Ëáõ½³Ï³Ý ·áñÍ»ñ, áñáÝù í»ñ³µ»ñáõÙ »Ý ³é³çÇÏ³ ÁÝïñáõÃÛáõÝÝ»-ñÇÝ ³é³ç³¹ñí³Í Ã»ÏÝ³ÍáõÝ»ñÇÝ:

º²ÐÎ-Ç ï³ñ³Í³ßñç³ÝÇ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ³ÛÉ ï³ñ³Í³ßñç³ÝÝ»ñÇ ·áñÍÝ³Ï³Ý ÷áñÓÇó Ñ»-ï¨áõÙ¿, áñ µ³ñ»÷áËáõÙÝ»ñÇ Çñ³·áñÍÙ³Ý Ñ³-Ù³ñ Å³Ù³Ý³Ï¿Ñ³ñÏ³íáñ: Ä³Ù³Ý³Ï¿Ñ³ñÏ³-íáñ Ý³¨, áñ Ýáñ Ùáï»óáõÙÝ»ñÁ ³ñÙ³ï³íáñí»Ý µÛáõñáÏñ³ï³Ï³Ý ÏáõÉïáõñ³Ý»ñáõÙ:

ØÇ ù³ÝÇ »ñÏñÝ»ñ »Ï»É »Ý ³ÛÝ »½ñ³Ï³óáõ-ÃÛ³Ý, áñ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Çñ³íáõÝùÝ»ñÇ Ù³ëçÝ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Çñ³½»ÏáõÃÛ³Ý ³Ýµ³í³ñ³ñáõ-ÃÛáõÝÁ, ·áõÙ³ñ³Í ·ñ³éáõÙÝ»ñÇ Ï³é³í³ñÙ³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÇ ³ÝÑáõë³ÉÇáõÃÛáõÝÁ ¨ áñáß å»ï³-Ï³Ý å³ßïáÝÛ³Ý»ñÇ ãÏ³ÙáõÃÛáõÝÁ` ÷á÷áË»Éáõ Çñ»ÝóÏ³ñÍñ³ó³Í Ùáï»óáõÙÝ»ñÁ Ñ³Ý·»óÝáõÙ »Ý ³ÛÝ µ³ÝÇÝ, áñ ³Ûë ûñ»Ýë¹ñáõÃÛ³Ý û·ÝáõÃÛ³ÝÝ »Ý ¹ÇÙáõÙß³ï³í»ÉÇ å³Ï³ë ã³÷áí, ù³Ý»ÝÃ³¹ñáõÙ ¿ÇÝ Ýñ³ç³ï³·áíÝ»ñÁ: Þ³ïÑÝ³ñ³íáñ¿, áñÑ»Ýó ³Û¹å»ë¿É å»ïù¿ÉÇÝ»ñ: ¸ñ³Ï³Ý»Ý ³ÛÝç³Ýù»ñÁ, áñáÝù ·áñÍ³¹ñ»É»Ý ÙÇß³ñù Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñ ¨ áã Ï³é³í³ñ³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñ Ñ³-ë³ñ³ÏáõÃÛ³ÝÁ ¨ å»ï³Ï³Ý å³ßïáÝÛ³Ý»ñÇÝ Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ýáñ å³Ñ³ÝçÝ»ñÇÝ Ýñ³Ýó Çñ³½»-Ï»Éáõ áõÕÕáõÃÛ³Ùµ: àñå»ë½Ç Ýáñ ûñ»ÝùÝ»ñÁ Ñ³Ý-»óÝ»Ý ó³ÝÏ³ÉÇ ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñÇ, ³ÝÑñ³Å»ßï¿ ¹ñ³Ýù ³é³í»É»é³Ý¹áõÝ ³é³çÙÕ»É[13]:

êºÐØºÜº ö º ÎàôØÜºð

ÆÝãå»ë å³ñ½¿ ¹³éÝáõÙ ï³ñ³Í³ßñç³Ý³-ÛÇÝ ûñÇÝ³ÏÝ»ñÇó, ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõ-ÃÛ³Ý Ù³ëçÝ ó³ÝÏ³ó³Í ûñ»Ýù áõÕ»ÏóíáõÙ¿ áñá-ß³ÏÇë³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙÝ»ñáí: Èáõñç ËÝ¹Çñ¿Ý»ñ-Ï³Û³óÝáõÙ ³ÛÝ Ñ³ñóÁ, Ã» ÇÝã ã³÷³ÝÇßÝ»ñáí »Ý áñáßíáõÙ ³Û¹ë³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙÝ»ñÇ ßñç³Ý³ÏÝ»-ñÁ: ²ÝËáõë³÷»ÉÇ µ³ó³éáõÃÛáõÝ å»ïù¿Ï³½Ù»Ý å»ï³Ï³Ý ³Ýíï³Ý·áõÃÛáõÝÁ, Çñ³í³å³Ñ ·áñ-ÍáõÝ»áõÃÛáõÝÁ, ³ÛÉáó Ù³ëçÝ ³ÝÓÝ³Ï³Ý ïíÛ³É-Ý»ñÁ¨ ³é¨ïñ³ÛÇÝ ³éáõÙáí Ýñµ³ÝÏ³ï ï»Õ»Ï³-ïíáõÃÛáõÝÁ:

¶Éáµ³É áã Ï³é³í³ñ³Ï³Ý §²ñïÇÏÉ 19¦ (Ðá¹í³Í 19) Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÁ ³ÛÉáó ÏáÕÙÇó ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëçÝ ûñ»Ýë-¹ñáõÃÛ³Ý ÙßÏÙ³ÝÝ ³çÏó»Éáõ Ýå³ï³Ïáí ëï»Õí»É¿Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý ûñ»ÝùÇ ûñÇÝ³Ï»ÉÇ Ë³Ë³·ÇÍ[14]: ²Û¹ûñÇÝ³·ÇÍÁ Ý»ñ³éáõÙ¿Ñ»ï¨Û³É ë³ÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙÝ»ñÁ.

- *անշեղակաև բնույթի տեղեկատվության ոչ խելամիտ հրապարակում,*
- *տեղեկատվություն, որը դասակարգված գործընթացում չի կարող օգտագործվել որպես ապացույց և այլն,*
- *առևտրային կամ խորհրդապահական տեղեկատվություն, որն առնչվում է վստահության խախտման, մասնագիտական գաղտնիքների հետ և որի հրապարակումը ըստ ամենայնի լուրջ վնաս կհասցնի երրորդ կողմի առևտրային կամ ֆինանսական շահերին,*
- *մեկ այլ պետությունից կամ միջազգային կազմակերպությունից ստացված խորհրդապահական տեղեկատվություն, որի հրապարակումը չի կարող լուրջ վնաս հասցնել այդ պետության կամ կազմակերպության հետ հարաբերություններին,*
- *տեղեկատվության հրապարակում, ինչը, ամենայն հավանականությամբ, վտանգի տակ կդնի ցանկացած անձի կյանքը, առողջությունը կամ անվտանգությունը,*
- *իրավապահ գործունեության մասին զրառումներ, որոնք հրապարակման պարագայում, ամենայն հավանականությամբ, լուրջ վնաս կհասցնեն իրավապահ գործունեությանը,*
- *տեղեկատվություն, որը կարող է ապառնալիքի տակ դնել ազգային անվտանգությունը կամ պաշտպանությունը,*
- *ֆինանսական բնույթի տեղեկատվություն, որի հրապարակումը կարող է նվազեցնել կառավարության կողմից ֆինանսության կառավարման ունակությունը կամ լուրջ վնաս պատճառել հասարակական կազմակերպության առևտրային կամ ֆինանսական օրինական շահերին,*
- *տեղեկատվություն, որի հրապարակումը, ամենայն հավանականությամբ, լուրջ վնաս կհասցնի կառավարության հաղորդակցության արդյունավետ ղեկավարմանը կամ մշակմանը[15]:*

2002 Ã. ºíñáå³ÛÇ ËáñÑáõñ¹Á Ï³ï³ñ»É³·áñÍ»ó ³ÛëÙáï»óáõÙÁ, Ñ³Ûï³ñ³ñ»Éáí, áñ §³Ý¹³Ù

å»ïáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ë³ÑÙ³Ý³÷³Ï»É³-½³ï Ùáõïù Ù»åÇ å³ßïáÝ³Ï³Ý÷³ëï³ÃÕÃ»-ñÁ¦: ê³Ï³ÛÝ ÊáñÑáõñ¹Á ÙÇ³Å³Ù³Ý³Ï³ñÓ³-Ý³·ñ»ó, áñ ó³ÝÏ³ó³Í ë³ÑÙ³Ý³íÏ³ÛáõÙ å»ïù ¿, Ý³Ë³ï»ëí³Í ÉÇÝÇ ûñ»Ýùáí, áñ ³ÛÝ å»ïù ¾ ³ÝÑñ³Å»ßï ÉÇÝÇ ÅáÕáíñ¹³í³ñ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³-ÏáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ¨áñ ³ÛÝ å»ïù ¾ Ñ³Ù³Ù³ë-Ý³Ï³Ý ÉÇÝÇ å³ßïå³ÝáõÃÛ³Ý ï³Ï·ïÝíáÕ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³ÝÁ:

ºíñáå³ÛÇ ËáñÑáõñ¹Á Ñ³Ù³Ó³ÛÝ¿, áñ Ñ³-ë³ñ³Ï³Ï³Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³ÝÑ³Ù³ñïÝÇ ë³ÑÙ³ÝÝ»ñ ¹ñí»É Ñ»ï¨Û³É µÝ³·³-í³éÝ»ñáõÙ.

- *ազգային անվտանգություն, պաշտպանություն և միջազգային հարաբերություններ,*
- *հասարակական անվտանգություն,*
- *հանցավոր գործունեության խափանում, հետաքննում և դատական հետապնդում,*
- *մասնավոր կյանքի և օրինական անձնական այլ շահերի անձեռնմխելիություն,*
- *հանրային ու մասնավոր առևտրային և այլ տնտեսական շահեր,*
- *կողմերի հավասարություն դատաքննության ընթացքում,*
- *շրջակա միջավայր,*
- *պետական մարմինների կողմից իրականացվող հսկողություն, ստուգում և վերահսկում,*
- *պետական տնտեսական, դրամավարկային բաղաքականություն և բաղաքականություն փոխարժեքի և տոկոսադրույքների բնագավառում,*
- *հարցի ներքին նախապատրաստման ընթացքում կառավարման պետական մարմինների ներսում և նրանց միջև խորհրդակցություններ ու բանավեճերի խորհրդապահություն[16]:*

¸ñ³Ñ»ïÙ»Ï ï»Õ, ³ÛëëÑÙ³Ý³÷³ÏáõÙÝ»-ñÇÝÑ»ï¨»ÉÇë ³ÝÑñ³Å»ßï¿ óáõó³µ»ñ»É½·áõßáõ-ÃÛáõÝ: ²ÛëÅ»ë, ³½·³ÛÇÝ ³Ýíï³Ý·áõÃÛ³Ý Ë³Õ³-ù³ñïÁ ß³ï Ñ»ßï¿ ã³ñ³ß³Ñ»É: ä»ï³Ï³Ý ³Ýíï³Ý·áõÃÛ³Ý¨ù³Õ³ù³Ï³Ý í»ñÝ³Ë³íÇ ß³Ñ»ñÁ ³Ýã³÷¹ÛáõñÇÝ Ù»ñÓ»ÝáõÙ »Ý Çñ³ñ, Ñ»Ýó áñ íï³Ý·¿ ³é³ç³ÝáõÙ, áñ ³Û¹ í»ñÝ³Ë³íÁ ÏÑ³Ûïý íÇ ³ÝÑ³ñÙ³ñ íÇ×³ÏáõÙ: ´³óÇ ³Û¹, µ³ÝÝ ³ÛÝ¿, áñ §ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ù³-ëÇÝ¦ ³é³ç³¹ÇÙ³Ï³Ý ûñ»ÝùÇÝ Ï³ñáÕ¿ ³ÝÙÇç³-å»ë Ñ³çáñ¹»É §ä³ßïáÝ³Ï³Ý ·³Õïý ÇùÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÁ, áñÁ ÷³ëïáñ»Ý ÏËÉÇ Ý³ËÏÇÝáõÙ ×³Ý³ãí³Í Çñ³íáõÝùÝ»ñÇ Ù»Í Ù³ëÁ Ï³Ù ³ÙµáÕ-çáõÃÛ³Ùµ[17]: êÇÝ·³åáõñÁ ¹³ï³Ï³Ý ·áñÍ Ñ³ñáõ-ó»ó §´Ç½Ý»ë Â³ÛÙëÇ¦ ¹»Ù` »ñÏñÇ ïÝï»ë³Ï³Ý ³×Çí»ñ³µ»ñÛ³É å³ßïáÝ³Ï³Ý Ï³ÝË³ï»ëÙ³Ý Ññ³å³ñ³ÏÙ³Ý Ñ³Ù³ñ (ÇëÏ ³Û¹ ÝÛáõÃ»ñÁ µ³ó»Ý¨Ù³ïã»ÉÇ ïÝï»ë³å»ë ½³ñ·³ó³Í ³ÛÉ »ñÏñÝ»-ñáõÙ), ÇëÏ ³ÛÝáõÑ»ï¨Ïñ×³ï»ó §¾ÏáÝáÙÇëï¦ ÙÇç³½·³ÛÇÝ ß³µ³Ã³Ã»ñÃÇ ïå³ù³Ý³ÏÁ` ³Û¹ù³ÛÉÇ ùÝÝ³¹³ïÙ³Ý ÷áñÓÇÑ³Ù³ñ¹⁸: ²é³çÇÝÑ³-Û³óùÇó Ãíáõù ¿, áñ Ù³ëÝ³íáñ ÏÛ³ÝùÇ ³ÝÓ»éÝ-ÙË»ÉÇáõÃÛáõÝÁ µ³í³Ï³Ý å³ñ½Ñ³ñó¿, áñÁ Ï³-ñ»ÉÇ¿ Ñ»ßïáõÃÛ³Ùµ ÉáõÍ»É: øã»ñÁ Ñ³Ý¹»ë Ï·³Ý ÑÇí³Ý¹Ç Ù³ëÇÝ ïíÛ³ÉÝ»ñÇ ËáñÑñ¹³å³ÑáõÃÛ³Ý ¹»Ù: ´³Ûóã¿±áñ Ï³ñáÕ¿ÉÇÝ»É Ý³¨µ³ó³éáõÃÛáõÝ, ûñÇÝ³Ï, »Ã» ËáëùÁ ËÇëï í³ñ³ÏÇã¨Í³Ýñ ÑÇí³Ý¹áõÃÛ³ÝÙ³ëÇÝ¿, áñÁ Ï³ñáÕëå³éÝ³É ÙÛáõë Ù³ñ¹Ï³Ýó: ²Û¹áõÑ³Ý¹»ñÓ, ³ÛÝ ·ÇÝÁ, áñÁ Ñ³ë³-ñ³ÏáõÃÛáõÝÁ í×³ñáõÙ¿ Ù³ëÝ³íáñ ÏÛ³ÝùÇ ³Ý-Ó»éÝÙË»ÉÇáõÃÛ³ÝÑ³Ù³ñ, ã³÷³½³Ýó ï³ñµ»ñ¿¨Ñ³×³Ë å³ÛÙ³Ý³íáñí³Í¿ ³½·³ÛÇÝ Ï³Ù ÙßÏ³-ÏáõÃ³ÛÇÝ ³í³Ý¹áõÛÃÝ»ñáí: ²Ûëå»ë, ³ÛÝ ÷³ëïÁ, áñÞí»¹Ç³ÛÇ ù³Õ³ù³óÇÝß³ï Ñ³Ý·Çëï Ï³ñáÕ¿ Í³ÝáÃ³Ý³É Çñ Ñ³ñ¨³ÝÇ Ñ³ñÏ³Ã»ñÃÇÏÇÝ, ¹»é µ³í³Ï³Ý ã¿ ³ÛÉ »ñÏñÝ»ñÇÝ ÝÙ³Ý Ã³÷³ÝóÇ-ÏáõÃÛ³Ý ó³ÝÏ³ÉÇáõÃÛ³Ý¨³ÝÑñ³Å»ßïáõÃÛ³Ý Ù»ç Ñ³Ùá½»Éáõ Ñ³Ù³ñ:

ä»ï³Ï³Ý ·áñÍÇãÝ»ñÁ Ñ³×³Ë å³Ñ³ÝçáõÙ »Ý, áñ Çñ»Ýó ³ÓÓÝ³Ï³Ý ÏÛ³ÝùÁ ãùÝÝ³ñÏíÇ½³Ý·-í³Í³ÛÇÝ Éñ³ï í³ÙÇçáóÝ»ñáõÙ: àñå»ë Ï³ÝáÝ, ¹³-ï³ñ³ÝÝ»ñÁ ³ÙµáÕç ³ßË³ñÑáõÙ å³ßïå³ÝáõÙ »Ý ³ÛÝ ÷³ëï³ñÏÁ, áñ å»ï³Ï³Ý·áñÍÇãÝ»ñÁ ³Ý-å³ÛÙ³Ý å»ïù¿ ·ïÝí»Ý ³ÛÝ íÇ×³ÏáõÙ, »ñµ Ýñ³Ýó Ù³ëÝ³íáñ ÏÛ³ÝùÁ ¹³éÝáõÙ¿ ³ÛÉ ³ÓÓ³Ýó ¨½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ï í³ÙÇçáóÝ»ñÇ ³é³í»É ë¨»-éáõÝ áõß³¹ñáõÃÛ³Ý ³é³ñÏ³¹⁹: ¸³ ÝßÓ³Ý³ÏáõÙ¿, áñ ³í»ÉÇáõ ³í»ÉÇß³ï å»ïáõÃÛáõÝÝ»ñáõÙ å»ï³-Ï³Ý ·áñÍÇãÝ»ñÁ ëïÇåí³Í »Ý Ñ³Ù³Ï»ñåí»É Çñ»Ýó ³ÓÓÝ³Ï³Ý¨Ù³ëÝ³íáñ ÏÛ³ÝùÇ Ñ³Ý¹»å ³í»ÉÇ Ù»Í áõß³¹ñáõÃÛ³Ý Ñ»ï, ù³Ý¹ñ³Ý ³ñÅ³-Ý³ÝáõÙ »Ý Ñ³ë³ñ³Ï ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ: ø³Õ³ù³-Ï³Ý ·áñÍÇãÝ»ñÁ, Ù³ëÝ³íáñ³å»ë, ·áñÍáõÙ »Ý ß³ï ³í»ÉÇ ³·ñ»ëÇí`¹³ï³ñ³ÝÝ»ñ ¹ÇÙ»ÉáÍ³Ý-í³Ý³ñÏÙ³Ý (¹Çýý³Ù³óÇ³) Ù»Õ³¹ñ³ÝùÝ»ñáí, ¨, Ñ»ï¨³µ³ñ, Ýñ³Ýó Ñ³Ù³ñ å»ïù¿ ³å³ÑáííÇ ³í»ÉÇ å³Ï³ë å³ßïå³ÝáõÃÛáõÝ Ý³¨ ³Ûë µÝ³-·³í³éáõÙ:

Ð³×³Ë »Ý ÑÝãáõÙ Ý³¨ åÝ¹áõÙÝ»ñ, áñ ó³Ý-Ï³ÉÇ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝÁ ËÇëï ÝñµÇÝ¿ ³é¨ïñ³-ÛÇÝ ³éáõÙáí¨ã³ñÅ» ³ÛÝ Ññ³å³ñ³Ï»É: ²ÛÝáõ³-Ù»Ý³ÛÝÇí, ëÏ½µáõÝù³ÛÇÝ ³éáõÙáí ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ Çñ³íáõÝù áõÝ»Ý ·Çï»Ý³É Çñ»Ýó Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý¨ Ýñ³ Ù³ï³Ï³ñ³ñÝ»ñÇ ÙÇç¨ ÏÝùí³Í å³Û-Ù³Ý³·ñ»ñÇ Ù³Ýñ³Ù³ëÝ»ñÁ, Ñ³ï Ï³å»ë, »ñµ Ëáëù Á å»ï³Ï³Ý ³ÏïÇíÝ»ñÇ Ù³ëÝ³íáñ»óÙ³Ý Ù³ëÇÝ¿: ºÃ» å³ßïáÝÛ³Ý»ñÇ ËáñÑñ¹³å³ÑáõÃÛáõ-ÝÁ µÝ³Ï³Ý ¾ ûñÇÝ³Ï³Ý Ù³ëÝ³íáñ ·áñÍ³ñùÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ, ³å³ ³ÛÝ áã ÙÇ ùÝÝ³¹³ïáõÃÛ³Ý ãÇ Ï³ñáÕ ¾ ¹ÇÙ³Ý³É ³ÛÝ ¹»å ù»ñáõÙ, »ñµ Ë³Õ³ù³ñïÇÝ »Ý ¹ñí³Í å»ïáõÃÛ³Ý ÙÇçáóÝ»ñÁ[20]: ä»ï³Ï³Ý å³ß-ïáÝÛ³Ý»ñÇ Ñ³Ù³ñ ß³ï ¹ÛáõñÇÝ ¾ ·áñÍ³ñùÝ»ñ

ÏÝù»É Ù³ëÝ³ íáñ Ñ³ ï í³ÍÇ Ñ»ï ¨ ³ÛÝáõÑ»ï ¨ Ñ³Ûï ³ñ³ñ»É, áñ ¹ñ³Ýù ÏñáõÙ »Ý ³ñ ï áÝÛ³É µÝáõÛÃ ¨ ã»Ý Ï³ñáÕ å»ï ³Ï³Ý í»ñ³ÑëÏáÕáõÃÛ³Ý ûµÛ»Ï ï ÉÇÝ»É[21]:

Ð³í³Ý³µ³ñ, ³Ù»Ý³µ³ñ¹ ËÝ¹ÇñÝ»ñÇó ¾ áñáß»É, Ã» ÇÝã ã³÷áí å»ïù ¿ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÝ Çñ»Ýó Ù³ëÝ³ ÏóáõÃÛáõÝÝ áõÝ»Ý³Ý ³ÛÝ ËáñÑñ¹³- ï íáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ, áñáÝù ï ³ÉÇë»Ý³Ë³ñ³ñÝ»ñÇÝ ¨ ³ÛÉ Õ»Ï³í³ñÝ»ñÇÝ Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý ËáñÑñ¹³- ï áõÝ»ñÁ: Üñ³Ýù, áíù»ñ ÏáÕÙ »Ý ÝÙ³Ý ï»Õ»Ï³- ï íáõÃÛ³Ý ë³ÑÙ³Ý³ ÷³ÏÙ³Ý, åÝ¹áõÙ »Ý, áñ å»- ï³Ï³Ý Í³é³ÛáÕÝ»ñÇ ÏáÕÙÇó Çñ»Ýó Ý³Ë³ñ³ñÝ»- ñÇÝ ï ñíáÕ ù³Õ³ù³Ï³Ý ËáñÑñ¹³ï íáõÃÛáõÝÝ»ñÁ å»ïù ¿ Ý»ñÏ³Û³óí»Ý ³½³ï, Ñ³Ù³ñÓ³Ï ¨ ³Ý- í³ñ³Ý: ÆëÏ Ï³ñÍÇùÝ»ñÇ ÝÙ³Ý ÷áË³Ý³ÏáõÙÁ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ³ãùÇ ³é³ç Ï³ñáÕ ¿ Ë³Ë ï»É íë ï ³ÑáõÃÛ³Ý ÙÃÝáÉáñ ï Á ¨, í»ñçÇÝ Ñ³ßíáí, Ë³Ý- ·³ñ»É ³ñ¹ÛáõÝ³ í»ï áñáßáõÙÝ»ñ Ï³Û³óÝ»ÉáõÝ: ²Ûë ÷³ë ï³ñÏÝ»ñÇ ÑÇÙ³Ý íñ³ Ý»ñùÇÝ å³ßïáÝ³Ï³Ý ÷³ë ï³ÃÕÃ»ñÁ Ñ³×³Ë ³½³ïíáõÙ »Ý ï»Õ»Ï³- ï íáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý å³Ñ³ÝçÝ»ñÇó: Â»¨ ³Ûë ÷³ë ï³ñÏÁ Ï³ñáÕ ¿ ·ñ³íÇã Ãí³É, ³ÛÝáõ³Ù»- Ý³ÛÝÇí, ³Û¹åÇëÇ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝ ï ñ³Ù³¹ñáÕ »ñÏñÝ»ñÁ, áñå»ë Ï³ÝáÝ, ¹ñ³ Ñ»ï ¨ ³Ýùáí áõÝ»- ÝáõÙ »Ý áã ³ÛÝù³Ý ß³ï ËÝ¹ÇñÝ»ñ, ÇÝãå»ë Ý³ ¨ ÙßÏ³å»ë É³í ÙÇ³íáñÝ»ñ »Ý ë ï³ÝáõÙ ÙÇç³½- ·³ÛÇÝ Ïáéáõåóç³ÛÇÝ ÝíÇñí³Í ï»ëáõÃÛáõÝ- Ý»ñáõÙ[22]:

ì ºÖºõÆ Ì²¶Ø²Ü ¸ºäøàôØ

ÆÝãå»±ë å»ïù ¿ ÉáõÍí»Ý í»×»ñÇ ¹»åùáõÙ ÏáÝýÉÇÏ ï³ÛÇÝ ß³Ñ»ñÁ, »Ã» ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝ ë ï³Ý³Éáõ ù³Õ³ù³óáõ Çñ³íáõÝùÁ ³ñ¹»Ý ë³Ñ- Ù³Ýí³Í¿Çñ³í³µ³Ýáñ»Ý, ³ÛÝ¿É µ³í³Ï³Ý³ã³÷ ÁÝ¹·ñÏáõÝ ï»ëùáí: àñù³±Ý ¿ Ñ³í³Ý³Ï³Ý, áñ ù³Õ³ù³óáõ Ï³Ù Éñ³·ñáÕÇ` ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝ ë ï³Ý³Éáõ å³Ñ³ÝçÇ ¹»åùáõÙ ù³Õ³ù³Ï³Ý ß³- Ñ»ñÁ Ï·»ñÇßË»Ý Ñ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý ß³Ñ»ñÇ íñ³:

àñáß »ñÏñÝ»ñáõÙ Ý³Ë³ñ³ñÝ»ñÇÝ ¹ÇëÏñ»- óÇáÝ É Ç³½áñáõÃÛáõÝ¿ ï ñí³Í Ù»ñÅ»É ï»Õ»Ï³ ï íáõ- ÃÛáõÝ ï ñ³Ù³¹ñ»Éáõ ËÝ¹ñ³ÝùÝ»ñÁ: ä³ñ½¿, áñ áã ÙÇ Ý³Ë³ñ³ñ åå»ïù ¿ áõÝ»Ý³ ÝÙ³Ý ÉÇ³½áñáõ- ÃÛáõÝÝ»ñ, »Ã» ¹ñ³Ýù ÑÝ³ñ³ íáñã¿ í»ñ³Ý³Û»É Ï³Ù µáÕáù³ñÏ»É, ù³Ý½Ç ï íÛ³É É Ç³½áñáõÃÛáõÝÁ Ï³ñ»É Ç ã³ñ³ß³Ñ»É ÝáõÛÝÇëÏ ³é³Ýó áñ¨¿ ×Ç· ·áñÍ³- ¹ñ»Éáõ: Ðñ³Ñ³Ý·Ý»ñáõÙ ³ÝÑñ³Å»ßï ¿ Ñ³ÙÁÝ¹- ·ñÏáõÝ Ýß»É ³ÛÝ ¹»åù»ñÁ, »ñµ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ¿ë³ÑÙ³Ý³ ÷³Ï í»É: î»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝÁ »ñ- µ»ù åå»ïù ¿ Ã³ùóíÇ, ÝáõÛÝÇëÏ ³ÛÝ ¹»åù»ñáõÙ, »ñµ ¹ñ³ Ññ³å³ñ³ ÏáõÙÁ Ï³ñáÕ¿ ³é³ç³óÝ»É Ý³- Ë³ñ³ñÇ Ï³ÙÑÇÙÝ³ñÏÇ íñ¹áíÙáõÝùÁ Ï³Ù³ÝÑ³ñ- Ù³ñ íÇ×³ÏÇ Ù»ç ¹Ý»É Ýñ³Ý: Ü³Ë³ñ³ñÝ»ñÁ åå»ïù ¿ ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝ áõÝ»Ý³Ý ë³ÑÙ³Ý³- ÷³Ï»É ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝÁ Ý³¨ ³ÛÝ å³ ï ñí³Ïáí, áñ ³ÛÝ ãÇ í»ñ³µ»ñáõÙ ¹ÇÙáÕÇÝ Ï³Ù áñ ³ÛÝ §Ï³ñáÕ ¿ ëË³É ÁÝÏ³Éí»É ¹ÇÙáÕÇ Ï³Ù ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ ï í³ÙÇçáóÝ»ñÇ ÏáÕÙÇó¦[23]:

àñáß »ñÏñÝ»ñáõÙ ÃáõÉ³ ï ñíáõÙ¿ ¹ÇÙ»É ï»Õ»- Ï³ ï íáõÃÛ³Ý Ñ³ñó»ñáí Ñ³ ïáõÏ Ñ³ÝÓÝ³Ï³ï³- ñÇÝ (ÏáÙÇë³ñÇÝ), ûÙµáõ¹ëÙ»ÝÇÝ Ï³Ù í×é³µ»Ï ³ïÛ³ÝÇÝ: î»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý ï³ñ³ÍÙ³Ý í»ñ³- µ»ñÛ³É Ñ³ÝÓÝ³ñ³ñ³Ï³ÝÝ»ñÁ ïñíáõÙ »Ý Ï³±Ù Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý Ý³Ë³ñ³ñÇÝ, Ï³±Ù ¿É ÷á- Ë³ÝóíáõÙ »Ý í×é³µ»Ï ³ïÛ³ÝÇ áñáßÙ³ÝÁ: ²ÛÉ ¹»åù»ñáõÙ í×é³µ»Ï Ù³ñÙÇÝÝ»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ÙÇ³ÛÝ ³é³ç³ñÏ»É, áñå»ë½Ç Ý³Ë³ñ³ñÁ í»ñ³Ý³ÛÇ Çñ Ù»ñÅáÕ³Ï³Ý áñáßáõÙÁ: ÀÝ¹ áñáõÙ, »Ã» Ý³Ë³ñ³ñÁ Ññ³Å³ñíÇ, ³å³ ¹³ï³Ï³Ý ³ïÛ³ÝÇÝ µáÕáùáí ¹ÇÙ»Éáõ Çñ³íáõÝù ³ñ¹»Ý ãÏ³: Î³é³í³ñÙ³Ý Ñ³- Ù³Ï³ñ·»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ï³ñµ»ñ ÉÇÝ»É, ë³Ï³ÛÝ »Ã» å³ßïáÝÛ³Ý Ñ³Ý¹»ë¿ ·³ÉÇë áñå»ë Çñ ÇëÏ ·áñ- Í»ñÇ¹³ï³íáñ, ³å³ ÙßÏ³å»ë Í³·áõÙ¿ß³Ñ»ñÇ ³ÝÁÝ¹áõÝ»ÉÇµ³ËáõÙ:

î ºÔºÎ²î ì²Î²Ü ²ðÞ²ìÜºð º ì Ð²Þì º îàô ÜÚàôÂºðÆ Î²è²ì²ðàôØ

²ñ¹Ûáù Ù³ñ¹ÇÏ ³Ù»Ý ³Ý·³Ù å»±ïù¿ å³- Ñ³Ýç»Ý ³ÛÝ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝÁ, áñÇ Çñ³íáõÝùÝ áõÝ»Ý: Î³ñíÇùÝ»ñÇó Ù»ÏÝ ³ÛÝ¿, áñ Ï³é³í³ñÙ³Ý Ù³ñÙÇÝÝ»ñÁ ãå»ïù¿ÙÇ³ÛÝ ëå³ë»Ý, ÙÇÝã¨ Çñ»Ýó Ï¹ÇÙ»Ý ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý Ñ³ñóáí: Üñ³Ýù å»ïù¿ ÙßÏ»Ý ³ÛÝåÇëÇ ÙÇ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝ, Ñ³Ù³- Ó³ÛÝ áñÇ Ï³ñ¨áñ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝÁ Ù³ñ¹Ï³Ýó Ù³ïáõóíáõÙ »Ý Ý³Ëù³Ý ³Û¹ Ù³ëÇÝ Ýñ³Ýó ¹ÇÙáõÙÁ: ÜÙ³Ý¹ñ³Ï³Ý·áñÍáÕáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ß³ï ³í»ÉÇ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ÉÇÝ»É¨ ·áñÍÝ³Ï³Ý ³í»ÉÇ Ù»Í ³ñÅ»ù áõÝ»Ý³É, ù³Ý ³ÛÝ ¹»åù»ñáõÙ, »ñµ ·»ñ³ï»ëáõÃÛáõÝÝ»ñÁ å³ëÇí Ï»ñåáí ëå³- ëáõÙ »Ý Çñ»Ýó áõÕÕí³Í Ñ³ñó»ñÇ[24]: ¸³ÝÞ³Ý³Ïáõ Ù ¿Ý³¨, áñ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ¿ÙßÏ³Ï í»É ¨ Ý»ñÏ³Û³óí»É å³ñ½¨ µáí³Ý¹³Ï³ÉÇó Ñ³Õáñ¹³- ·ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ï»ëùáí, áñáÝù ³í»ÉÇ Ñ³ëÏ³Ý³ÉÇ áõ û·ï³Ï³ñ »Ý ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ, ù³Ý ÷³ë ï³ÃÕÃ»ñÇ ³ÛÝ ïñó³ÏÝ»ñÁ, áñáÝù Ý»ï íáõÙ »Ý í»µ-Ï³Ûù ÇÝãå»ë ³Õµ³Ýáó: ´áí³Ý¹³Ï³ÉÇó Ñ³Õáñ¹³·ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ý³Ë³å³ïñ³ë ïáõÙÁ åå»ïù ¿ Ó»éÝ³ÍáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ¨ ÏÇë³×ßÙ³ñïáõ- ÃÛ³Ý Ñ³Õáñ¹Ù³Ý ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝ ï³: ²Ûë é³½- Ù³í³ñáõÃÛáõÝÁ ³í»ÉÇ ß³Ñ»Ï³Ý Ï³ñáÕ ¿ ÉÇÝ»É ë³ÑÙ³Ý³÷³Ï é»ëáõñëÝ»ñ áõÝ»óáÕ Ï³é³í³ñáõ- ÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ: ¶ñ³ë»ÝÛ³ÏÝ»ñáõÙ ¨ å³ßïáÝ³- Ï³Ý ³ÛÉ ³ïÛ³ÝÝ»ñáõÙ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý ÙßÏ³- Ï³Ý ³éÏ³ÛáõÃÛáõÝÁ ½·³ÉÇ Ï»ñåáí Ïñ×³ïáõÙ¿ ³ÛÝ Å³Ù³Ý³ÏÁ, áñÇ ÁÝÃ³óùáõÙ ³ßË³ï³ÏÇó- Ý»ñÁ ÝÛáõÃ»Ý å³ïñ³ëïáõÙù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ Ñ³ñ- ó»ñÇÝ å³ï³ëË³Ý»Éáõ Ñ³Ù³ñ, ÇëÏ ù³Õ³ù³-

óÇÝ»ñÝ û· ï íáõÙ »Ý Çñ»Ýó Çñ³ íáõÝùÇó` ÝáõÛÝÇëÏ ã·Ç ï³ Ïó»Éáí, áñ áõÝ»Ý ·Ç ï»Ý³Éáõ ³Û¹ Çñ³ íáõÝùÁ[25]:

ä³Ûù³ñ»Éáí ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý ³í»ÉÇ É³ÛÝ Ù³ ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ, Ù»Ýù ÙÇ¨ÝáõÛÝ Å³Ù³Ý³Ï å»ïù ¿ å³Ûù³ñ»Ýù Ý³¨ Ñ³ßí»ï íáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ï³é³í³ñÙ³Ý µ³ñ»É³íÙ³Ý Ñ³Ù³ñ: Î³ñÍáõÙ »Ýù` ù³áë³ÛÇÝ, ³ÝÙß³Ï ¨ áã Ñ³í³ëï Ç ï»Õ»-Ï³ ï íáõÃÛ³Ý ³í»ÉÇ É³ÛÝ Ù³ ïã»ÉÇáõÃÛáõÝÁ ÇÝùÝÇÝ áã ÙÇ ³ñÅ»ù ãÇ Ý»ñÏ³Û³óÝáõÙ: Ð³ßí» ï áõ ÝÛáõÃ»ñÇ Ñ³Ù³Ï³ñ·í³Í, ³ÙµáÕç³Ï³Ý ¨ Ñáõë³ÉÇ å³Ñ-å³ÝáõÙÁ å³ñï³¹Çñ å³ÛÙ³Ý¾: ä»ï³Ï³ÝÑ³ï-í³ÍÇ Ñ³ßí»ï áõ ÝÛáõÃ»ñÇ Ï³é³í³ñÙ³Ý Ñáõë³ÉÇ Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÝ ³Ýã³÷ Ï³ñ¨áñ »Ý: Ð³Ï³é³Ï ¹»åùáõÙ, »ñµ ãÏ³Ý ·ñ³íáñ ÷³ëï³ÃÕÃ»ñáí ÃáÕ³Í §Ñ»ïù¦, Ù»Ýù ÏáõÝ»Ý³Ýù ³Ýã³÷ ÃáõÛÉÏ³Ù ÁÝ¹Ñ³Ýñ³å»ë áã ÙÇ Ñ³ßí»ï íáõÃÛáõÝ, ¨ ³Û¹ í³ ÏáõáõÙáõÙ Ï³ñáÕ¾ Í³ÕÏ»É ÏáéáõåóÇ³Ý: ¶ÉËÉ³-íáñ ³ñËÇí³ñÇáõëÇ ¹»ñÁ Ó»éù ¾ µ»ñáõÙ ³ í»ÉÇ áõ ³ í»ÉÇ Ï³ñ¨áñ ÝßÝ³Ý³ ÏáõÃÛáõÝ: âÇÝáíÝÇÏÁ, áñÇÝ »ñÏ³ñ Å³Ù³Ý³Ï ³ÝÝß³Ý Ù³ñ¹ ¿ÇÝ Ñ³Ù³ñáõÙ, ³Ûëûñ ëÏëáõÙ ¿ ÁÝÏ³Éí»É áñå»ë Ñ³ßí»ßíáõÃÛ³Ý µ³Ý³Éáõ å³Ñ³å³Ý: ²ñËÇí³ñÇáõëÇ ³ñÓ³Ý³-·ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ÃáõÛÉ»Ý ï³ÉÇë áõÝ»Ý³É³ÛÝ §ÃÕÃ³-ÛÇÝ Ñ»ïùÁ¦, áñÁ ÃáõÛÉ¿ ï³ÉÇë µ³ó³Ñ³Ûï»É í³ï Ï³é³í³ñáõÙÁ ¨ ÏáéáõåóÇ³Ý: ò³íáù, Ýñ³Ýó ½µ³Õ»óñ³Í å³ßïáÝÝ»ñÁ, áñå»ë Ï³ÝáÝ, ó³Íñ Ï³ñ·Ç»Ý, ÇëÏ ³ßË³ï³ÝùÇ å³Ù³ÝÝ»ñÁ ëáõÕ áõ ³Ýµ³í³ñ³ñ: ¶ÉËÉ³íáñ ³ñËÇí³ñÇáõëÇ å³ßïáÝÁ å»ïù¿ ·ïÝíÇë³ÑÙ³Ý³¹ñáõÃÛ³Ý å³ßïå³Ýáõ-ÃÛ³Ý Ý»ñùá` ÙÇ·áõó» ·»ñ³·áõÛÝ¹³ï³ñ³ÝÇ ³Ý-¹³ÙÇÝ Ï³Ù ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ³ÝÏ³Ë Ù³ñÙÝÇ Õ»Ï³-í³ñÇÝÑ³í³ë³ñ:

²Û¹áõÑ³Ý¹»ñÓ, ³í»ÉÇµ³ó¹Çñùáñáßáõ ÙÝ»ñáñ-¹»·ñ»ÉáõÝ½áõ·³Ñ»é, Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ å»ïù¿ å³ïñ³ë ï ÉÇÝ»Ý ÁÝÏ³É»É ³ßË³ñÑÝ ³ÛÝå»ë, ÇÝãå»ë ³ÛÝ Ï³.ÑÇÝ³ñÓ³Ý³·ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ·ïÝí»É ³ÛÝåÇëÇ ù³áë³ÛÇÝ íÇ×³ÏáõÙ, áñ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Çñ³íáõÝùÁ Ï¹³éÝ³ »Ã» áã ³ÝÇñ³Ï³Ý³ÉÇ Ï³Ù ³ÝÇù³ëï, ³å³ã³÷³½³Ýó Í³Ýñ¨Å³Ù³Ý³ÏÇÙ»Í Í³Ëë»ñ å³Ñ³ÝçáÕ ÙÇ µ³Ý: ºí ÇëÏ³å»ë, Ø»ùëÇÏ³ÛáõÙ, ûñÇÝ³Ï, áñï»Õ ï»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý ³½³ ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñ»ÝùÝ ÁÝ¹áõÝí»É ¿ 2002 Ã. ³åñÇÉÇÝ, ½»ÏáõÛóÝ»ñÇó Ù»ÏáõÙ ÝßíáõÙ ¿, áñ §Î³ñ¨áñ Ñ³Ý-¹Çåáõ ÙÝ»ñÇ Ñ³Ýñ³ÛÇÝ ·ñ³éáõÙÝ»ñÁ, ³ñÓ³Ý³-·ñáõÃÛáõÝÝ»ñÝ áõ í»ñÍ³ÝáõÙÝ»ñÁ ¹Çï³íáñÛ³É Ã³ùóíáõÙ ¿ÇÝ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÇó, ³Û¹ å³ï×³-éáí ¿É ã»ÝÙÝ³ó»É áñ¨¿ å³ßïáÝ³Ï³ÝÑ³ßí»ï íáõ-ÃÛáõÝÝ»ñ ³ÛÝ Ù³ëÇÝ, Ã» ÇÝãå»ë ¿ÇÝ ÁÝ¹áõÝíáõÙ Ï³ñ¨áñáñáßáõÙÝ»ñÁ: Þ³ï¹»åù»ñáõÙ å³ßïáÝ³-Ï³Ý ·ñ³éáõÙÝ»ñÁ áãÝã³ói»É »Ý Ï³Ù ¿É ãÇÝáíÝÇÏ-Ý»ñÇ ÏáÕÙÇó ïáõÝ »Ý ï³ñí»É ³Û¹ å³ßïáÝÝ»ñÇó Ñ»é³Ý³Éáõ Å³Ù³Ý³Ï¦[26]:

àñå»ë½Ç ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ ãÏáñóÝ»Ý íëï³-ÑáõÃÛáõÝÝ Çñ»Ýó Ýáñ Çñ³íáõÝùÝ»ñÇ Ñ³Ý¹»å` Ï³-ñ¨áñ Ýß³Ý³ÏáõÃÛáõÝ »Ý ëï³ÝáõÙ ³ÝóáõÙ³ÛÇÝ ÁÝÃ³ó³Ï³ñ·»ñÁ: öáË³Ý³Ï ÃáõÛÉ³ïñ»É Ñ³ßí»-ïíáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Õ»Ï³í³ñÙ³Ýí³ï Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÇ û·ï³·áñÍáõÙÁ, ÇÝãÁ Ï³ñáÕ¾µ»ñ»É µ³ñ»÷áËáõÙ-Ý»ñÇ íÇÅ»óÙ³Ý, ³í»ÉÇ É³í¾³Ù»Ý ÇÝãÝ ëÏë»É Ýáñ Ó¨áí: î»Õ»Ï³ ï íáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Çñ³íáõÝ-ùÁ ãå»ïù¾Ñ»ï³¹³ñÓ áõÅ áõÝ»Ý³ ³ÛÝ µÝ³·³-í³éÝ»ñáõÙ, áñï»Õ ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ ï»Õ»Ï³-ï íáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÁ Ç íÇ×³ÏÇ ã»Ý ÷³ë-ï³ÃÕÃ»ñÁ Ù³ï³Ï³ñ³ñ»É å³ïß³×Ó¨áí:

ÆÝãåÇëÇ ¹Çñùáñáßáõ Ù ¿É ÁÝïñíÇ ³Ûë Ï³-å³ïóáõÃÛ³Ùµ, ³ÝÑñ³Å»ßï ¿ Ùïóý»É Ñëï³Ï ¨ å³ñï³¹Çñ ÙÇ å³ÛÙ³Ý, Ý»ñÏ³Û³óíáÕ ï»Õ»Ï³-ï íáõÃÛáõÝÁ å»ïù¿ ÉÇÝÇ ³ÙµáÕç³Ï³Ý, Ï³å³Ï-ó³Í áõ Ñ³ëÏ³Ý³ÉÇ: àñå»ë ³Ûë áÉáñïáõÙ µ³-ñ»÷áËáõÙÝ»ñÇ ¹»Ù ÷³ëï³ñÏÙßï³å»ë ¹ñíáõÙ¾ Í³Ëë»ñÇ ·áñÍáÝÇ Ñ³ñóÁ: ²ñ¹Ûá±ù ï»Õ»Ï³ï íáõ-ÃÛáõÝÑ³ÛóáÕÝ»ñÁ å»ïù¾Çñ»Ýó íñ³ í»ñóÝ»Ý Ýñ³ áñáÝÙ³Ý ¨ Ý³Ë³å³ïñ³ëïÙ³Ý Í³Ëë»ñÁ: ºÃ» ³Ûá, ³å³ ³ñ¹Ûá±ù å»ïù¿ ¹ñ³ áñáß³ÏÇ ã³÷»ñë³ÑÙ³Ý»É: ²ÏÝÑ³Ûï¿, áñ µ³ñÓñ ·Ý³óáõó³ÏÁ ÏËáãÁÝ¹áïÇ Ñ³Ûï»ñÇ Ý»ñÏ³Û³óÙ³ÝÁ ¨ ¹ñ³Ýáí ÇëÏ ÏË³ñËÉí»Ý µáõÝ ³Û¹ Çñ³íáõÝùÇ ÑÇÙù»ñÁ: ´³ñ»µ³Ëï³µ³ñ, Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ñ»ï½Ñ»-ï» ·Çï³Ïóáõù »Ý, áñ Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý û·áõïÝ»ñÁ ·»ñ³ÏßéáõÙ »Ý ¹ñ³ Ñ»ï Ï³åí³Í ó³ÝÏ³ó³Í Í³Ëë»ñÁ: ²í»ÉÇÝ, ³ÛÝï»Õ, áñï»Õ ÁÝ¹áõÝí³Í ¿ Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý ûñ»Ýë¹ñáõÃÛáõÝ, áñå»ë Ï³ÝáÝ, ï»Õ»Ï³ï íáõÃÛ³Ý áñáÝÙ³Ý ¨ ÙÛß³ÏÙ³Ý Ñ³Ù³ñ å³Ñ³ÝçíáõÙ »Ý Ýí³½³ ·áõÛÝ ÝáÙÇÝ³É Í³Ëë»ñ:

îºÔºÎ²îìàôÂÚàôÜÀºì Ø²êÜ²ìàð êºÎîàðÀ

Ø³ëÝ³íáñë»Ï ïáñÁ ÝáõÛÝå»ë Çñë»÷³Ï³Ý å³Ñ³ÝçÝ»ñÝáõÝÇ å»ï³Ï³Ý³ÙµáÕç³Ï³Ý¨Ñ³-í³ëïÇ ï»Õ»Ï³ï íáõÃÛ³Ý Ñ³Ý¹»å, Ñ³ïÏ³å»ë ³ÛÝ ï»Õ»Ï³ï íáõÃÛ³Ý áñÁ í»ñ³µ»ñáõÙ¿ å»ï³-Ï³Ý ·ÝáõÙÝ»ñÇ áÉáñïáõÙ Ï³ÝáÝÝ»ñÇÝ¨ ·áñÍáÕáõ-ÃÛáõÝÝ»ñÇÝ (áñáß »ñÏñÝ»ñ ¹ñ³Ýó í»ñ³µ»ñÛ³É ïíÛ³ÉÝ»ñÝ ³ñ¹»Ý Ñ³Õáñ¹áõÙ »Ý ÇÝïí»ñÝ»ïÇ ÙÇ-çáóáí)[27]:

Â»¨ Ù³ëÝ³íáñë»Ï ïáñáõÙ ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»-óáÕ ï»Õ»Ï³ï íáõÃÛáõÝÁ Ï³é³í³ñíáõÙ¿ ³ÛÉÏ³ñ-·Ç ÝÏ³ï³éáõÙÝ»ñÇó »ÉÝ»Éáí, ù³Ý å»ï³Ï³Ý áÉáñïáõÙ, ³Ûë ï»Õ»Ï³ï íáõÃÛ³Ý áñáß ï»ë³ÏÝ»ñ ÝáõÛÝå»ë å»ïù¾ïñ³Ù³¹ñí»Ý ëå³éáõÝ»ñÇÝ, Ù³ï³Ï³ñ³ñÝ»ñÇÝ, ³ßË³ï³ÏÇóÝ»ñÇÝ: ²Û¹åÇëÇ ûñÇÝ³ÏÝ»ñÇ ÁÝ¹·ñÏáõÙÝ µ³í³Ï³ÝÇÝ É³ÛÝ¿. Ñëï³Ï åÇï³ÏÝ»ñáí ëÝÝ¹³ÙÃ»ñùÇó ÙÇÝã¨ ï³-ñ»Ï³Ý Ñ³ßí»ï íáõÃÛáõÝÝ»ñ ¨ Ù³ëÝ³·Çï³Ï³Ý ³áõ¹Çï Çó áõ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Í³é³ÛáõÃÛáõÝÝ»ñÇó ÙÇÝã¨ ³ßË³ïáÕÝ»ñÇ ³ÝÓÝ³Ï³Ý·áñÍ»ñÁ:

Ð³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÝ Çñ³í³Ùµ ³í»ÉÇ Ù»Í Ñ³ß-í»ï íáõÃÛáõÝ ¿ ³ÏÝÏ³ÉáõÙ ³ÛÝ µáÉáñ ¹»åù»ñáõÙ, »ñµ Ù³ëÝ³íáñ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÝ Çñ³Ï³-Ý³óÝáõÙ »Ý å»ï³Ï³Ý·áñÍ³éáõÛÃÝ»ñ Ï³Ù³í³Ý-¹³Ï³Ýáñ»Ý å»ï³Ï³Ý·áñÍ³éáõÛÃÝ ³ÝóÝáõÙ ¿ Ù³ëÝ³íáñÇÝ: âÇ Ï³ñ»ÉÇ ÃáõÛÉ ï³É, áñ Ù³ëÝ³íáñ ·áñÍ³Ï³ÉáõÃÛáõÝÝ»ñÁ §ëùáÕ»Ý¦ Çñ»Ýó Ñ³Ýñ³ÛÇ Ñ³ßí»ï íáõÃÛáõÝÝ»ñÁ: ÀÝ¹Ñ³Ï³é³ÏÁ. ù³Õ³ù³-óÇÝ»ñÝ Çñ³íáõÝù áõÝ»Ý ³í»ÉÇß³ï ·Çï»Ý³ÉË³-éÁ å»ï³Ï³Ý` Ù³ëÝ³íáñ Ó»éÝ³ñÏáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ, ù³Ý ³ÛÝ ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý, áñÁ ë³ÑÙ³Ý³-÷³ÏíáõÙ¾µáõÝ Ù³ëÝ³íáñë»Ï ïáñáí:

â¿± áñ, Ç í»ñçá, å»ïáõÃÛ³Ý ÏáÕÙÇó ýÇÝ³Ý-ë³íáñíáÕ ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý ¹»åùáõÙ ËáëùÁ Ñ³ñ-Ï³ïáõÝ»ñÇ ÷áÕ»ñÇÙ³ëÇÝ¿:

ø³Õ³ù³óÇÝ»ñÁ, Ï»Ýë³Ãáß³Ï³ÛÇÝ ÑÇÙÝ³-¹ñ³ÙÝ»ñÁ ¨ ³å³Ñáí³·ñ³Ï³ÝÁÝÏ»ñáõÛáõÝÝ»ñÁ ÝáõÛÝå»ë Çñ³íáõÝù áõÝ»Ý ë ï³Ý³Éáõ ³½ÝÇí ýÇ-Ý³Ýë³Ï³Ý ï»Õ»Ï³ïáõÃÛáõÝ Ñ³Ýñ³ÛÇÝ ÉÇë ï ÇÝ·áõÝ»óáÕ ÏáñåáñÙ³óÇ³Ý»ñÇó: Ø³ëÝ³íáñë»Ï ïáñÇ ³áõ¹Çï áñÝ»ñÁ å»ïù¿ Ï³ï³ñ»Ý Çñ»Ýó ·áñÍ³-éáõÛÃÝ»ñÁ ³áõ¹Çï Çûµ»Ï ï Ñ³Ý¹Çë³óáÕ ÁÝÏ»ñáõ-ÃÛáõÝÝ»ñÇó ³ÝÏ³Ë, Ñ³ßíÇ ³éÝ»Éáí Ñ»Ýó å»ï³-Ï³Ýß³Ñ»ñÁ, ³ÛÉáã ³ÛÝß³ÑÁ, áñÁ»ÝÃ³¹ñáõÙ¿ ³Û¹ ÁÝÏ»ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ³í³· Ï³é³í³ñÇãÝ»ñÇ Ý»Õ Ýå³ï³ÏÝ»ñÇ µ³í³ñ³ñáõÙÁ` Ñ³í»É Ù³É í³ñÓ³-ïñáõÙáí: üÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ñ³ßí»ï íáõÃÛáõÝÝ»ñÁ, áñáÝù Ï³½ÙáõÙ»Ý ³ÝÏ³Ë ³áõ¹Çï áñÝ»ñÁ, Ï»Ýë³-Ï³Ýáñ»Ý Ï³ñ¨áñ ÝÃ³Ý³ÏáõÃÛáõÝ áõÝ»Ý ù³Õ³ù³-óÇÝ»ñÇ µ³ñ»Ï»óáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ: ²Û¹ Ù³ëÝ³·»ï-Ý»ñÁ Ï³ï³ñáõÙ »Ý Ñ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý·áñÍ³éáõÛÃ Ýñ³Ýáí, áñ ³å³ÑáíáõÙ»Ý ³áõ¹Çï Çûµ»Ï ï Ñ³Ý-¹Çë³óáÕ Ó»éÝ³ñÏáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ³éáÕçáõÃÛ³Ý Çñ³Ï³Ý å³ï Ï»ñÁ Ý»ñÏ³Û³óÝáõ ï»Õ»Ï³ïáõÃÛáõÝ[28]:

²é³ç³ï³ñÏáñåáñ³óÇ³Ý»ñÇÝ å³ïÇí¿µ»-ñáõÙ ³ÛÝ Ñ³Ý·³Ù³ÝùÁ, áñ Ýñ³Ýù ëÏëáõÙ »Ý Ñ³-Ù³Ó³ÛÝí»É Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ûñÇÝ³Ï³Ý Ùï³Ñá-·áõÃÛ³Ý Ñ»ï¨³é³ÝÓÇÝ¹»åù»ñáõÙ ³ç³ÏóáõÙ »Ý ï»Õ»Ï³ïáõÃÛ³Ý ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉáõÃÛáõÝÁ: ºí ÇëÏ³å»ë, Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ³éç¨ Ù³ë-Ý³íáñ ë»Ï ïáñÇ »ÝÃ³Ñ³ßí»ï íáõÃÛáõÝÁ, ÁÝ¹Ñ³-Ýáõñ ³éÙ³Ùµ, ÁÝÏ³Í¿ Ïáñåáñ³óÇ³Ý»ñÇ ëáóÇ³-É³Ï³Ý å³ï³ëË³Ý³ïáõÃÛ³Ý ½³ñ·³óÙ³ÝÝ áõÕÕí³Í ß³ñÅÙ³Ý µáõÝ ÑÇÙùáõÙ:

öàöàÊàôÂÚàôÜÜºð êä²ê²ðÎØ²Ü ÎàôÈîàôð²ÚàôØ

ÜáõÛÝÇëÏ Ù³ïã»ÉáõÃÛ³Ý µáÉáñ ³é³í»ÉáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ·Çï³ÏóÙ³Ý å³ñ³·³ÛáõÙ ï»Õ»ÏáõÃÛáõÝÝ»ñ å³Ñ³ÝçáÕ ù³Õ³ù³óÇÝ Ï³ñáÕ¿ áñå»ë ëå³éÝ³ÉÇù ÁÝÏ³Éí»É ³ÛÝ å³ßïáÝÛ³ÛÇ ÏáÕÙÇó, áñÁ ëáíáñ¿Çñ ÷³ëï³ÃÕÃ³ÛÇÝ ·áñÍ»ñÇ ³ÙµáÕ-çáõÃÛáõÝÁ ¹Çï»É áñå»ë ËáñÑñ¹³å³Ñ³Ï³Ý ¨ Ñ»ï³ùñùñ³ë»ñ Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ³ãù»ñÇ Ñ³Ù³ñ ãÝ³Ë³ï»ëí³Í: ²ÝÑñ³Å»ßï¿ ÷á÷áËáõÃÛáõÝÝ»ñ Ùï óÝ»É ï»Õ»Ï³ïí³Ï³Ý ëå³ë³ñÏÙ³Ý µáõÝ ÏáõÉïáõñ³ÛáõÙ` ëÏëÏ³Í Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³-Ï³ñ·Ç ³Ù»Ý³ó³Íñ ³ëïÇ×³Ý ãÇÝáíÝÇÏÇó` í»ñ-ç³óñ³Í µ³ñÓñ å³ï³ëË³Ý³ïáõÃÛ³Ùµ ûÅï-í³Í Ý³Ë³ñ³ñáí: Ð³Ù³å³ï³ëË³Ý å³ïñ³ë-ïáõÃÛ³Ý ¨ ³Ù»Ý³µ³ñÓñ Ù³Ï³ñ¹³Ïáí ³ÝÓÝ³-Ï³Ý ûñÇÝ³Ï óáõó³µ»ñ»Éáõ ßÝáñÑÇí å³ßïáÝ³-ï³ñ ³ÝÓÇÝù Ï·³Ý ³ÛÝ Ñ³Ùá½Ù³Ý, áñ ï»Õ»Ï³-ïí³Ï³Ý ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý åñ³Ïï ÇÏ³ÛÇ Ý»ñ¹ñáõÙÁ Ï³ñáÕ¿ ½·³ÉÇáñ»Ý µ³ñÓñ³óÝ»É í³ñã³ñ³ñáõÃÛ³Ý áñ³ÏÁ: ²Û¹åÇëÇ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝÁ Ó¨³íáñáõÙ ¿ å»ï³Ï³Ý ë»Ï ïáñÇ ¿ÃÇÏ³Ý, µ³ñÓñ³óÝáõÙ ¿ ³ßË³ï³ÝùÇ ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñáí µ³í³ñ³ñí³ÍáõÃÛ³Ý ½·³óáõÙÁ¨ Ù»Í³óÝáõÙ ¿ ³ëïÇ×³ÝÁ ³ÛÝ íëï³ÑáõÃÛ³Ý, áñÁ å»ï³Ï³Ý Í³é³ÛáõÝ»ñÇ Ñ³Ý¹»å ï³ÍáõÙ »Ý Ù³ñ¹Ï³Ýó ³ÛÝ Ñ³Ù³Ï»óáõÃÛáõÝÝ»ñÁ, áñáÝó Ýñ³Ýù Í³é³ÛáõÙ »Ý¨ áñáÝóáõÙ ³åñáõÙ »Ý:

ÐÔàôØÜºð

1 The World Bank Governance Policy Research Working Papers: http://econ.worldbank.org/resource.php?topic=13&type=5 See also Governance Indicators: http://www.worldbank.org/wbi/governance/govdata2002/.

2 UK Public Standards: http://www.public-standards.gov.uk/about%20us/seven_principles.htm.

3 ØÇ³óÛ³É Â³·³íáñáõÃÛáõÝÝ áõÝÇ Ñ³ÝÓÝ³Ï³-ï³ñ (ÏáÙÇë³ñ), áñÁ í»ñ³ÑëÏáõÙ ¿ å»ï³Ï³Ý ÝßÝ³Ï³ÏáõÙÝ»ñÇ ·áñÍÁÝÃ³óÇ µ³ó ¨ å³ï³ß³× µÝáõÛÃÁ (http://www.ocpa.gov.uk/index2.htm): ÆßË³ÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ï»Õ³Ï³Ý Ù³Ï³ñ¹³Ïáí Ññ³-å³ñ³Ï³ÛÝáõÃÛ³Ý ¨ë Ù»Ï ûñÇÝ³Ï ¿ Í³é³ÛáõÙ Modern Local Government in Touch with the People (Ø³ñ¹Ï³Ýó Ñ»ï ³éÝãíáÕ ï»Õ³Ï³Ý Ï³é³í³ñÙ³Ý Å³Ù³Ý³Ï³ÏÇó Ù³ñÙÇÝÝ»ñ) ØÇ³óÛ³É Â³·³íáñáõÃÛ³Ý í»ñçÇÝ Å³Ù³-Ý³ÏÝ»ñÇ Ý³Ë³·ÇÍÁ (http://www.odpm.gov.uk/stellent/groups/odpm_localgov/documents/page/odpm_locgov_605468.hcsp): ¿ÃÇÏ³Ï³Ý Ýáñ ßñç³Ý³ÏÝ»ñÇ ë³ÑÙ³ÝÝ»ñáõÙ ï»Õ³Ï³Ý Ëáñ-ÑáõñÝ»ñÁ å»ïù ¾ ½ÇÝí»Ý ù³Õ³ù³Ï³Ý Ù³ï-ã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ýáñ ÏáõÉïáõñ³Ûáí ¨ Ñ³ßí»ïí³ÛÝáõ-ÃÛ³Ý å³ïñ³ëï³Ï³ÙáõÃÛ³Ùµ ³Û¹ Ýå³ï³Ïáí ÙßÏáõÙ ¿ ÊáñÑñ¹Ç ³Ý¹³ÙÝ»ñÇ í³ñùÇ Øá¹»-É³ÛÇÝ Ïá¹»ùë: ²ÛÝ å³Ñ³ÝçáõÙ ¿, áñå»ë½Ç ï»-Õ³Ï³Ý ÇßË³ÝáõÃÛ³Ý ËáñÑñ¹³Ï³ÝÝ»ñÁ ²Ý·-ÉÇ³ÛáõÙ Çñ»Ýó å³ñï³Ï³ÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ï³ï³ñ-Ù³Ý Å³Ù³Ý³Ï Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý»Ý ³ÝÓÝ³-Ï³Ý í³ñùÇ ³Ù»Ý³µ³ñÓñ ã³÷³ÝÇßÝ»ñÇÝ:

4 î»ë, ûñÇÝ³Ï, ¾ëïáÝÇ³ÛÇ §ä»ï³Ï³Ý Í³é³ÛáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÁ (http://www.unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAAcee/UNPAN007216.pdf).

5 Transparency International Source Book 2000: http://www.transparency.org/sourcebook/00-foreward.html

6 ºíñáå³ÛÇ ËáñÑñ¹Ç Ü³Ë³ñ³ñÝ»ñÇ ÏáÙÇï»Ç Ñ³ÝÓÝ³ñ³ñ³Ï³ÝÝ»ñÁ ³Ý¹³Ù »ñÏñÝ»ñÇÝ å³ßïáÝ³Ï³Ý ÷³ëï³ÃÕÃ»ñÇ Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý í»ñ³µ»ñÛ³É ï»ë (http://cm.coe.int/stat/E/Public/2002/adopted_texts/recommendations/2002r2.htm). Ð³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛ³Ý »ñÏñÝ»ñÇ ¹ÇñùáñáßáõÙÝ»ñÇ ï»ëáõÃÛáõÝÁ ï»ë. Open Sesame:looking for the Right to Infornation in the Commonwealth, the Commonwealth Human Rights Initiative (2003) ³Ýí³Ùµ ÙÇ ËáõÙµ áã Ï³-é³í³ñ³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÏáÕÙÇó Ý³Ë³å³ïñ³ëïí³Í ½»ÏáõÛó (http://www.humanrightsinitiative.org/publications/chogm/chogm_2003/default.htm).

7 19 Ñá¹í³ÍáõÙ ³é³ç³ñÏíáõÙ ¿ ï»Õ»Ï³ïíáõ-ÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñ»ÝùÇ Ý³Ë³·ÇÍ (http://www.article19.by/publications/freedominfolaw). §î»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõ-ÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùÁ Ý»ñÏ³Û³óÝáõÙ ¿ ³Û¹ ï»-ë³ÏÇ ûñ»Ýë¹ñáõÃÛ³Ý ³é³í»É Ù³ïã»ÉÇ ûñÇ-Ý³ÏÁ (http://www.epic.org/open_gov/foia/us_foia_act.html): î»ë Ý³¨. ²íëïñ³ÉÇ³ÛÇ ï»Õ»Ï³-ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñ»ÝùÁ (http://www.comb.gov.au/publications-information/feedom_information.htm) ¨ ÆéÉ³Ý¹Ç³ÛÇ ï»Õ»-Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ ûñ»ÝùÁ (http://www.finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=837): ²Û¹ Ñ³ñóáí ×³åáÝÇ³ÛÇ ³é³çÇÝ ûñ»Ýë¹ñáõÃÛ³Ý í»ñÉáõÍáõÃÛáõÝÁ ï»ë http://www.freedominfo.org/analysis/japan1.

8 î»ë ²ÝÝ³-Ø³ñÇ³ ¶á»ó ¨ èáµ æ»ÝÏÇÝë, §Ð³ß-í»ïíáõÃÛ³Ý ÑÇµñÇ¹³ÛÇÝ Ó¨»ñÁ: ù³Õ³ù³óÇ-Ý»ñÇ Ù³ëÝ³ÏóáõÃÛáõÝÁ å»ï³Ï³Ý ë»Ïëáñ-ñ»ñ³ÑëÏÙ³Ý ÇÝëïÇïáõïÝ»ñáõÙ ÐÝ¹Ï³ëï³-ÝáõÙ¦ (Public Management Review Vol.3 Issue 3 2001 pp363-383), ÇÝãå»ë Ý³¨ ÝáõÛÝ Ñ»ÕÇÝ³Ï-Ý»ñÇ §Ð³ßí»ïíáõÃÛáõÝÝ»ñ ¨ Ñ³ßí»ïí³ÛÝáõ-ÃÛáõÝ. ÐÝ¹Ï³ëï³ÝáõÙ Ñ³ÝáõÝ ï»Õ»Ï³ïíáõ-ÃÛ³Ý Çñ³íáõÝùÇ ß³ñÅÙ³Ý ï»ë³Ï³Ý Ñ»-ï¨³ÝùÝ»ñÁ¦ (Third World Quarterly. Vol. 20, No 3 pp603-622)

9 Þí»¹Ç³ÛÇ Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÁ í»ñç»ñë áñå»ë §A Government in The Service of Democracy¦ Çñ Íñ³·ñÇ ÙÇ Ù³ë ·áñÍ³ñÏ»ó §Open Sweden¦ Íñ³·ÇñÁ, áõÕÕí³Í ³ÛÝ µ³ÝÇÝ, áñå»ë½Ç Åá-Õáíñ¹³í³ñáõÃÛ³Ý, ûñ»ÝùÇ ·»ñ³Ï³ÛáõÃÛ³Ý ¨ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ïáõÃÛ³Ý ÑÇÙÝ³Ï³Ý ëÏ½µáõÝùÝ»ñÁ Çñ»Ýó áõÅÁ å³Ñå³Ý»Ý Ý³¨ ³½·³ÛÇÝ Ï³-é³í³ñáõÃÛáõÝáõÙ ¨ Þí»¹Ç³ÛÇ Ï³é³í³ñÙ³Ý 150 Ù³ñÙÇÝÝ»ñáõÙ: ²é³í»É³·áõÛÝë Ù³ïã»ÉÇ ÉÇÝ»Éáõ ³ÝÑñ³Å»ßïáõÃÛáõÝÁ Ñ³í³ë³ñ³å»ë ³é³çÝ³ÛÇÝ ÝßÝ³Ï³ïáõÃÛáõÝ áõÝÇ »ñÏñÇ 21 ÏáÙ-ëáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ËáñÑáõñ¹Ý»ñÇ ¨ 289 ÙáõÝÇóÇ-å³ÉÇïÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ: ²ñ¹ÛáõÝùáõÙ §´³ó Þí»-¹Ç³Ý¦ Ý»ñÏ³Û³óÝáõÙ ¿ Ñ³Ù³ï»Õ ³ÏóÇ³ ³½-·³ÛÇÝ ÏáÙëáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ËáñÑáõñ¹Ý»ñÇ ¨ ÙáõÝÇóÇå³É Ù³Ï³ñ¹³Ïáí Ý»ñÏ³Û³óáõóÇãÝ»ñÇ Ù³Ï³ñ¹³Ïáí:

10 Brazilian Constitution, Article 5, Item 33. ÜáõÛÝ Ï»ñå ¨ Üáñ ¼»É³Ý¹Ç³ÛÇ 1982Ã. §ä³ßïáÝ³Ï³Ý ï»Õ»-Ï³ïíáõÃÛ³Ý ³Ïïáõ¦: ²Û¹ ³Ïïáõ í»ñ³Ý³Ûí»É¿ ·³ÕïÝÇáõÃÛ³Ý ëÏ½µáõÝùÁ ß³ñ³¹ñí³Í ÝßÍ³Í ³Ïïáí í»ñ³óí³Í 1951Ã. §ä³ßïáÝ³ÏõëÝ ·³ÕïÝÇùÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ¦ ûñ»ÝùáõÙ:

11 1982 New Zealand Official Information Act (http://www.legislation.govt.nz/browse_vw.asp?content-set=pal_statutes).

12 ÆÝýáñÙ³óÇáÝ Íñ³·ñÇ Ñ³ëó»Ý ¿ http://www.aip-bg.org/library/laws/apia.htm. î»ë Ý³¨ "How to Get Access to Information: Citizen's Guide" Ó»éÝ³ñÏÁ (http://www.aip-bg.org/handy.htm):

13 ²Ûë Ñ³ñó»ñáõÙ û·ÝáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ »ñ³Ë ï³-·ÇïáõÃÛ³Ùµ ÑÇß³ï³ÏáõÙ »ÝÙ ¸¨Ç¹ ´³ÝÇë³-ñÇÝ` §öñ³Ûí»ëÇ ÆÝï»ñÝ»ßÝÉ¦-Çó: §öñ³Ûí»ëÇ ÆÝï»ñÝ»ßÝÉ¦-Ç ¨ ²ñïÇÏÉ 19-Ç í»ñ³µ»ñÛ³É ï»ë Ý³¨ http://www.privacyinternational.org ¨ http://www.article19.org.

14 ²ñïÇÏÉ 19-Á ³é³ç³ñÏáõÙ ¿ ï»Õ»Ï³ïáõÃÛ³Ý ³½³ïáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ Ùá¹»É³ÛÇÝ ûñ»Ýù (http://www.article19.by/publications/freedominfolaw)

15 25-35-ñ¹ µ³ÅÇÝÝ»ñ:

16 ºíñáå³ÛÇ ËáñÑñ¹Ç Ü³Ë³ñ³ñÝ»ñÇ ÏáÙÇï»Ç (2002) ÷³ëï³ÃáõÕÃÁ ³Ý¹³Ù-»ñÏñÝ»ñÇÝ å³ßïáÝ³Ï³Ý ÷³ëï³ÃÕÃ»ñÇ Ù³ïã»ÉÇáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ (http://cm.coe.int/stat/E/Public/2002/adopted_texts/recommendations/2002r2.htm):

17 ¼ÇÙµ³µí» å»ïáõÃÛáõÝÁ Ù»Ï ûñ»ÝùáõÙ ÙÇ³íáñ»É ¿ »ñÏáõ Ùáï»óáõÙÝ»ñÁ, ³ÏÝÑ³Ûïáñ»Ý §³½³ï³Ï³Ý¦ í»ñÝ³·ñÇ ï³Ï ï³Éáí í»ñÇÝ ³ëïÇ×³ÝÇ é»åñ»ëÇí ¹ñáõÛÃÝ»ñÇ ÙÇ ³ÙµáÕç ß³ñù: 2002 Ã. ÑáõÝÇëÇ 17-ÇÝ µñÇï³Ý³Ï³Ý §¸»ÛÉÇ ï»É»·ñ³ý¦ Ã»ñÃáõÙ Ññ³å³ñ³Ïí³Í Ñá¹í³ÍáõÙ ³Û¹ ûñ»Ýùáí ë³ÑÙ³Ýí³Í ³ñïáÝ³·ñ³ÛÇÝ ïáõñù»ñÁ áñ³Ï³íáñíáõÙ »Ý áñå»ë §µ³ó³ñÓ³Ï Ë³Ûï³é³Ï¦ ¨, Áëï ³Ù»Ý³ÛÝÇ, Ï³ñáÕ »Ý ¹ñ¹»É ÙÇ ³ÙµáÕç ß³ñù ÝáñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÙÇç³½·³ÛÇÝ ·áñÍ³Ï³ÉáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÷³Ï»É Çñ»Ýó Ý»ñÏ³Û³óáõóãáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ¼ÇÙµ³µí»áõÙ: àñáß ·áñÍ³Ï³ÉáõÃÛáõÝÝ»ñ, Ù³ëÝ³íáñ³å»ë ´Ç´ÇêÇ-Ý, ³ñ¹»Ý ëïÇåí³Í »Ý Éù»É ¼ÇÙµ³µí»Ý:

18 §ä³ßïáÝ³Ï³Ý ·³ÕïÝÇùÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ¦ ³½·³ÛÇÝ ûñ»ÝùÇ ÑÇÙ³Ý íñ³ ëÇÝ·³åáõñÛ³Ý §´Ç½Ý»ë Ã³ÛÙëÇ¦ ËÙµ³·ÇñÁ »ÝÃ³ñÏí»ó Ý³¨ ¹³ï³Ï³Ý Ñ»ï³åÝ¹Ù³Ý ³ÛÝ µ³ÝÇ Ñ³Ù³ñ, áñ Ý³Ëù³Ý å³ßïáÝ³Ï³Ý Ññ³å³ñ³ÏáõÙÁ ï å³·ñ»ó ÐÜäÇ ³Ûëå»ë ÏáãÍ³Í §³ÏÝÃ³ñÃ³ÛÇÝ¦ ·Ý³Ñ³ï³Ï³ÝÝ»ñ` ïÝï»ë³Ï³Ý ³×Ç ³Ù»Ý³í»ñçÇÝ ïíÛ³ÉÝ»ñÇ Ý³ËÝ³Ï³Ý Ñ³ßí³ñÏÝ»ñÁ: ºñµ ÈáÝ¹áÝáõÙ ï»Õ³Ï³Ûí³Í §¿ÏáÝáÙÇëïÁ¦ Ù»ÏÝ³µ³Ý»ó ³Û¹ ¹³ï³í³ñáõÃÛáõÝÁ, Ýñ³ ¨ êÇÝ·³åáõñÇ Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý ÙÇç¨ Ñ³Ï³Ù³ñïáõÃÛáõÝ Í³·»ó, áñÇ ³ñ¹ÛáõÝùÁ ¹³ñÓ³í §¾ÏáÝáÙÇëïÇ¦ ïå³ù³Ý³ÏÇ Ïñ×³ïáõÙÁ êÇÝ·³åáõñáõÙ: î»ë "Newpapers: a ban is not a ban unless restricted" by Frances T. Seow (former Solicitor General of Singapore), presented at an April 1998 conference on "The Limits of Control: Media and Technology in China, Hong Kong and Singapore" at University of California at Barkeley's Graduate School of Journalism (http://www.sfdonline.org/Link%20Pages/Link%20Folders/Press%20Freedom/seow.html).

19 §öáõã Ñ³ÕÃ³Ý³Ï ³ñï³Ñ³Ûï³Í ãÝãÇÝ íÝ³ëáí¦ 2002Ã. Ù³ñïÇ 29-Ç Çñ Ñá¹í³ÍáõÙ §Â³ÛÙë ûý ÈáÝ¹áÝÁ¦ ÝßáõÙ ¿, áñ §ØÇññáñ¦ Ã»ñÃÝ Çñ³íáõÝù áõÝ»ñ óáõÛó ï³Éáõ, áñ ëáõå»ñÙá¹»É Ü³áÙÇ ø»ÙµÉÁ ëïáõÙ ¿ñ åÝ¹»Éáí, áñ ÃÙñ³ÙáÉ ãÇ »Õ»É ¨ ãÇ µáõÅí»É: ê³Ï³ÛÝ Ã»ñÃÁ ß³ï ³í»ÉÇ ³é³ç ·Ý³ó, Ññ³å³ñ³Ï»Éáí ³ÓÝ³Ï³Ý µÝáõÛÃÇ Ýñµ³ÝÏ³ï ïíÛ³ÉÝ»ñ... §ÆÝãå»ë óáõÛó »Ý ï³ÉÇë ¼ÇÙµ³µí»Ç ûñ»ÝùÝ»ñÁ, áñáÝù ³ñ·»ÉáõÙ »Ý ùÝÝ³½³ï»É Ý³Ë³·³ÑÇÝ, ³é³çÁÝÃ³óÝ ³Ù»Ý¨ÇÝ ¿É áõÝÇí»ñë³É ã¿¦:

20 §êáõï Ñ³ßí³å³Ñ³Ï³Ý Ñ³ßí»ïáõÃÛáõÝáõÙ Ù³ëÝ³íáñ Ï³ÝËÇÏÁ Ñ³ë³ñ³Ï³Ï³Ý Ï³ñÍÇù-Ý»ñÇ Ñ³Ù³ñ áõÝÇ Ñ³ñÏ³ïáõÝ»ñÇó ·áÕ³óí³Í ÙÇçáóÝ»ñÇ ï»ëù¦,– ÝßáõÙ ¿ µñÇï³Ý³Ï³Ý §¶³ñ¹Ç³ÝÁ¦ (ÑáõÝÇëÇ 18, 2002 Ã.):

21 êÏ³Ý¹ÇÝ³íÛ³Ý »ñÏñÝ»ñÁ ¨ Üáñ ¼»É³Ý¹Ç³Ý ÏáéáõåóÇ³ÛÇ í»ñ³µ»ñÛ³É ÙÇç³½·³ÛÇÝ ï»éáõÃÛáõÝÝ»ñáõÙ Ùßï³å»ë Ñ³Ý¹»ë »Ý ·³ÉÇë áñå»ë ³é³í»É µ³ñ»Ñ³çáÕ »ñÏñÝ»ñ:

22 New Zealand State Services Commission,1995.

23 ÜÙ³Ý å³Ñ³Ýç ¿ ³Ûëûñ ¹ñíáõÙ ØÇ³óÛ³É Â³·³íáñáõÃÛ³Ý ÇßË³ÝáõÃÛ³Ý ï»Õ³Ï³Ý Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ íñ³: î»ë the Standards Board for England (http://www.standardsboard.co.uk/guidance/guidance_index.htm)

24 ÆÝ¹áÝ»½Ç³ÛáõÙ, ûñÇÝ³Ï, Ð³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ µ³ÝÏÁ Ëñ³Ëáõë»ó ßÇÝÑñ³å³ñ³ïáõÙ ·áí³½-¹³ÛÇÝ Ù»Í í³Ñ³Ý³ÏÝ»ñÇ ï»Õ³¹ñáõÙÁ, áñáÝù å³ïÙáõÙ ¿ÇÝ Ý³Ë³·ÍÇ µáÉáñ Ù³Ýñ³Ù³ëÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ, ³ÛÝå»ë áñ, ï»ÕÇ Ñ³ë³ñ³ïáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ ¿ñ Ñ»ï¨»É Ï³éáõóÙ³Ý ·áñÍÁÝÃ³óÇÝ ¨ í»ñ³ÑëÏ»É ³ÛÝ: î»ë, ²ÝÝ³-Ø³ñÇ³ ¶á»óÇ ¨ èáµ æ»ÝÏÇÝëÇ ÝßÍ³Í ³ßË³ïáõÃÛáõÝÝ»ñÁ:

25 The Washington Post (USA), 1 May 2002.

26 È³í ûñÇÝ³Ï ¿ Í³é³ÛáõÙ Ñ³ñ³íÏáñ»³Ï³Ý ê»áõÉ ù³Õ³ùÇ ´²ò Ñ³Ù³Ï³ñ·Á (http://www.transparency.org/building_coalitions/public/local_goverment/projects_topic/procurement.html), ÇÝãå»ë Ý³¨ ÎáÉáõÙµÇ³ÛÇ Ý³Ë³·³ÑÇ Ññ³-Ñ³Ý·Á, áñå»ë½Ç Ï³é³í³ñ³Ï³Ý µáÉáñ ·áñÍ³-Ï³ÉáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ëï»ÕÍ»Ý í»µ-Ï³Ûù»ñ, áñï»Õ å»ïù ¿ ï»Õ³¹ñ»Ý ÏáÝÏñ»ï ï»Õ»Ï³ïáõÃÛáõÝ ¨ ·áñÍ³ñ³ñ³Ï³Ý ·áñÍáÕáõÃÛáõÝÝ»ñ Çñ³Ï³Ý³óÝ»Ý é»³É Å³Ù³Ý³ÏÇ é»ÅÇÙáí (Columbia's Government Portal (http://www1.worldbank.org/publicsector/egov/colombiaportal_cs.htm):

27 §ÂíáõÙ ¿, áñ ¿ÃÇÏ³Ï³Ý ã³÷áõÙ, Ñ³ïÏ³å»ë Ù³ñ¹Ï³Ýó, ³ÛÉ áã ÙÇ³ÛÝ Çñ»Ýó ÏÉÇ»Ý ïÝ»ñÇ Ñ³Ý¹»å å³ñï³Ï³ÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ³éáõÙáí, ³Û¹å»ë ¿É ã·áÛ³ó³í...¦ – åÝ¹áõÙ ¿ äÇï»ñØ³ñïÇÝÝ Çñ §Ð³ßí³å³ÑÝ»ñ, µ³ñáÛ³Ï³Ý å³ñïù¦ Ñá¹í³ÍáõÙ (§ü³ÛÝ»ÝßÝÉ Ã³ÛÙë¦, ÑáõÝí³ñÇ 17, 2002 Ã.), ÇÝãå»ë Ý³¨ ÝáõÛÝ Ã»ñÃÇ 2002 Ã. Ù³ñïÇ 5-Ç Ñ³Ù³ñÁ:

28 ÜÙ³Ý ÙÇ Ý³Ë³Ó»éÝáõÃÛáõÝ Ó»éÝ³ñÏ»ó NIREX Ïáñåáñ³óÇ³Ý, (http://www.nirex.co.uk/publicn/guide.htm), áñÁ ÷áñÓáõÙ ¿ ÙßÏ»É é³¹Çá³Ï ïÇí Ã³÷áÝÝ»ñÇ Õ»Ï³í³ñÙ³Ý ³Ýíï³Ý· ¨ ¿ÏáÉá-·Ç³å»ë ³Ýíï³Ý· áñáßáõÙÝ»ñ: ÆÝï»ñÝ»ïÇ íñ³ ÑÇÙÝí³Í §Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ù³Õ³ù³Ï³-ÝáõÃÛáõÝÁ å³Ñ³ÝçáõÙ ¿, áñå»ë½Ç ÏáñåáñÃ³-óÇ³Ý í³ñÇ §µ³ó ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝ¦: ²ÛÝ ³ñÓ·³ÝùáõÙ ¿ Ý³¨ ³ÝÑ³ï³Ï³Ý Ñ³ñóáõÙ-Ý»ñÇÝ ¨ Ý³Ë³ï»ëáõÙ ¿ ¹ÇÙáõÙ ÷áñÓ³·»ï-Ý»ñÇ ³ÝÏ³Ë í»ñ³ÑëÏÇã ËÙµÇ: